

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ФІНАНСІВ ТА ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ФІНАНСОВИХ РИНКІВ ТА ТЕХНОЛОГІЙ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА (ПРОЄКТ)

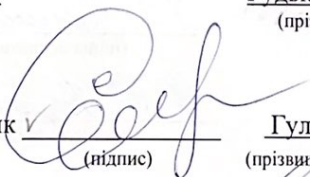
на тему: Fintech в інвестуванні та платіжних системах

Здобувача вищої освіти II рівня, II курсу, ФМФз-21-2 групи,
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»,
освітня програма «Фінансові технології»

(підпис)

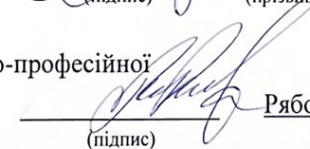
Гудько Віталій Валерійович
(прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник

(підпис)

Гулей Анатолій Іванович, д.е.н., проф.
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

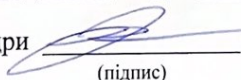
Керівник освітньо-професійної
програми

(підпис)

Рябокінь Марина Валеріївна, к.е.н., доцент

Допущено до захисту за рішенням кафедри фінансових ринків та технологій
протокол від «25» 01 2023 № 13

Завідувач кафедри

(підпис)

Коваленко Юлія Михайлівна, д.е.н., професор

Ірпінь – 2023

Реєстрація № 6 30.01.2023р

(дата)

[підпис]
(підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту
(до захисту, на доопрацювання)

21.01.23

(дата)

[підпис]
(підпис)

Результат захисту

до / доопрацювання
(оцінка)

28.02.2023

(дата)

[підпис]
(підпис)

Голова комісії:

[підпис]
(підпис)

М. В. Майорова
(ініціали, прізвище)

Члени комісії:

[підпис]
(підпис)

М. В. Рабачко
(ініціали, прізвище)

[підпис]
(підпис)

Г. Г. Чурчишова
(ініціали, прізвище)

[підпис]
(підпис)

Ю. Ю. Верещак
(ініціали, прізвище)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії, членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Доповідь	від 0 до 10	8		Григор'єв А.І.
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	4		Майорове Т.В.
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	18		Робокінє Н.В.
4. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10	5		Чурсичка І.І.
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	43		Воронцов Н.В.
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	80		Клименко Н.В.

Оцінювання кваліфікаційної роботи науковим керівником - 38 балів.

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
80	18	4 (добре)	08.02.2023	Майорове Т.В. Робокінє Н.В. Чурсичка І.І. Воронцов Н.В. Клименко Н.В.

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	FX	2 (незадовільно)

Факультет фінансів та цифрових технологій
Кафедра фінансових ринків та технологій
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Освітня програма «Фінансові технології»

Затверджую

В.о. завідувача кафедри фінансових ринків
та технологій

 Ірина ЧУНИЦЬКА
« 08 » 10 2021

**Завдання на кваліфікаційну роботу (проект)
здобувачу вищої освіти**

Гудька Віталія Валерійовича

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи (проекту) *Fintech в інвестуванні та платіжних системах*

Затверджена наказом ректора від 29.12.2021 р. № 116

2. Строк здачі закінченої роботи *08 лютого 2023 року*

3. Мета роботи *оцінка існуючих методологічних підходів і методичного інструментарію врахування впливу основних видів FinTech інновацій на розвиток національної економіки в цілому та інвестування*

Об'єкт дослідження *економічні відносини, що виникають у секторах інвестиційних корпорацій, домогосподарств і публічного управління в процесі адаптації, використання та регулювання FinTech інновацій*

Предмет дослідження *методологічні засади і методичний інструментарій виявлення закономірностей та оцінювання напрямків і сили впливу FinTech інновацій на розвиток національної економіки в цілому та інвестування, визначення пріоритетів і бенчмарків реалізації державної регуляторної політики України у сфері цифровізації*

4. Вихідні дані до роботи: *закони України; укази Президента України; нормативні акти Кабінету Міністрів України; звітно-аналітична інформація Державної служби статистики України; дані Світового банку, Євростату; аналітичні огляди міжнародних організацій, агенцій та асоціацій; фахові наукові джерела, матеріали та монографії вчених. Перелік графічного матеріалу*

5. Перелік графічного матеріалу: *Скласти схеми трансмісії впливу FinTech інновацій на сектору публічного управління національної економіки та етапів реалізації безконтактної оплати із використанням модуля – NFC у смартфоні.*

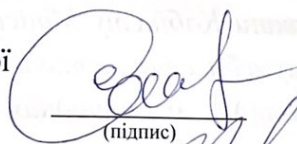
6. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом)
 Розділ 1. Теоретико-методологічні засади та сутність Fintech як технології інвестування. 1.1. Сутність Fintech та їх класифікація. 1.2. Концептуальні засади визначення ролі та місця Fintech у розвитку національної економіки. 1.3. Сучасний стан та основні тенденції розвитку міжнародного ринку Fintech. Розділ 2. Секторальні особливості дослідження Fintech інновацій як фактор розвитку національної економіки. 2.1 FinTech інновації як гарант забезпечення фінансової інклюзії суб'єктів сектору домогосподарств. 2.2. Концептуальні засади врахування тенденцій розвитку FinTech інновацій в діяльності банків та інших суб'єктів сектору фінансових корпорацій. 2.3. Напрями та завдання регулювання FinTech інновацій у секторі публічного управління. 2.4. Вплив коронавірусу на розвиток міжнародного ринку FinTech. Розділ 3. Напрями удосконалення та перспективи впровадження Fintech в інвестуванні та платіжних системах. 3.1. Шляхи розвитку ринку FinTech в Україні. 3.2. Впровадження інноваційних продуктів із використанням NFC модуля. 3.3. Формування та просування нового банківського продукту «Цифровий безконтактний гаманець» діяльності комерційних банків.

7. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1	Підготовка 100 % кваліфікаційної роботи та подання її на перевірку науковому керівнику	18.11.2022	16.11.2022
2	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника та подання її на повторну перевірку керівнику	25.11.2022	25.11.2022
3	Попередній захист кваліфікаційної роботи	28-30.11.2022	29.11.2022
4	Отримання відгуку наукового керівника кваліфікаційної роботи	20-23.01.2023	21.01.2023
5	Рецензування кваліфікаційної роботи	24-26.01.2023	24.01.2023
6	Надання кваліфікаційної роботи для перевірки на плагіат	10.01.2023 - 17.01.2023	10.01.2023
7	ЗАХИСТ	08.02.2023	08.02.2023

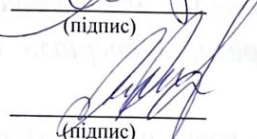
8. Дата видачі завдання «08 10 2021

9. Науковий керівник кваліфікаційної роботи (проекту)

(підпис)

Гулей А.І.
(прізвище, ініціали)

10. Гарант освітньо-професійної програми

(підпис)

Рябокін М.В.
(прізвище, ініціали)

11. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти

(підпис)

Гудько В.В.
(прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Fintech в інвестуванні та платіжних системах

Мета роботи полягає в оцінці існуючих методологічних підходів і методичного інструментарію врахування впливу основних видів FinTech інновацій на розвиток національної економіки в цілому та інвестування.

Завданнями роботи є розгляд сутності концептуальних засад визначення ролі та місця Fintech у розвитку національної економіки; оцінка сучасного стану та основних тенденцій розвитку міжнародного ринку Fintech; дослідження секторальних особливостей FINTECH інновацій як фактора розвитку національної економіки; аналіз шляхів розвитку ринку FinTech в Україні; розкриття впровадження інноваційних продуктів із використанням NFCмодуля.

Предметом дослідження є методологічні засади і методичний інструментарій виявлення закономірностей та оцінювання напрямків і сили впливу FinTech інновацій на розвиток національної економіки в цілому та інвестування, визначення пріоритетів і бенчмарків реалізації державної регуляторної політики України у сфері цифровізації.

Об'єктом дослідження виступають економічні відносини, що виникають у секторах інвестиційних корпорацій, домогосподарств і публічного управління в процесі адаптації, використання та регулювання FinTech інновацій.

За результатами дослідження сформульовані наукові висновки та методичні рекомендації для впровадження інновацій в банківську сферу в аспекті розробки та просування нових інноваційних банківських продуктів, що стимулюватиме зростання доходів комерційної діяльності банківських установ

Одержані результати можуть використовуватися для діяльності компаній в сегменті інвестування та платіжних системах, з використанням інноваційних фінансових інструментів. Фактичне застосування результатів та реалізація

запропонованих заходів матиме позитивний вплив на розвиток ринку банківського сектору.

Кваліфікаційна робота містить 74 сторінки, 8 таблиць, 15 рисунків, список використаних джерел з 64 найменувань.

Ключові слова: Fintech, фінтех-інновації, інвестування, платіжні системи, фінансовий ринок, комерційні банки, пандемія.

Рік виконання кваліфікаційної роботи 2022.

Рік захисту роботи 2023.

ANNOTATION

Fintech in investment and payment systems

The purpose of the work is to assess the existing methodological approaches and methodological tools for taking into account the impact of the main types of FinTech innovations on the development of the national economy as a whole and investment.

The tasks of the work are to consider the essence of the conceptual foundations of determining the role and place of Fintech in the development of the national economy; assessment of the current state and main trends in the development of the international Fintech market; study of sectoral features of FINTECH innovations as a factor in the development of the national economy; analysis of ways of development of the FinTech market in Ukraine; disclosure of the introduction of innovative products using the NFC module.

The subject of the study is the methodological principles and methodological toolkit for identifying patterns and evaluating the direction and strength of the influence of FinTech innovations on the development of the national economy as a whole and investing, determining priorities and benchmarks for the implementation of the state regulatory policy of Ukraine in the field of digitalization.

The object of the research is economic relations arising in the sectors of investment corporations, households and public administration in the process of adaptation, use and regulation of FinTech innovations.

Based on the results of the research, scientific conclusions and methodological recommendations were formulated for the introduction of innovations in the banking sphere in terms of the development and promotion of new innovative banking products, which will stimulate the growth of commercial activity income of banking institutions

The obtained results can be used for the activities of companies in the investment segment and payment systems, using innovative financial instruments.

The actual application of the results and implementation of the proposed measures will have a positive impact on the development of the banking sector market.

The qualification work contains 74 pages, 8 tables, 15 figures, a list of used sources with 64 titles.

Keywords: Fintech, fintech innovations, investment, payment systems, financial market, commercial banks, pandemic.

The year of performance of qualification work is 2022.

The year of job protection is 2023.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	7
ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА СУТНІСТЬ FINTESCH ЯК ТЕХНОЛОГІЇ ІНВЕСТИВАННЯ	12
1.1. Сутність Fintech та їх класифікація	12
1.2. Концептуальні засади визначення ролі та місця Fintech у розвитку національної економіки	18
1.3. Сучасний стан та основні тенденції розвитку міжнародного ринку Fintech	21
РОЗДІЛ 2. СЕКТОРАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ FINTESCH ІННОВАЦІЙ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ	29
2.1 FinTech інновації у забезпеченні фінансової інклюзії суб'єктів сектору домогосподарств	29
2.2. Концептуальні засади врахування тенденцій розвитку FinTech інновацій в діяльності банків та інших суб'єктів сектору фінансових корпорацій	32
2.3. Напрями та завдання регулювання FinTech інновацій у секторі публічного управління	37
2.4. Вплив коронавірусу на розвиток міжнародного ринку FinTech	40
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ FINTESCH В ІНВЕСТИВАННІ ТА ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМАХ	47
3.1. Шляхи розвитку ринку FinTech в Україні	47
3.2. Впровадження інноваційних продуктів із використанням NFCмодуля	55
3.3. Формування та просування нового банківського продукту «Цифровий безконтактний гаманець» в діяльності комерційних банків	58
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

МВФ – Міжнародний валютний фонд

BCBS – Банк міжнародних розрахунків

СЕФ – Світовий економічний форум

PwC – PricewaterhouseCoopers – міжнародна мережа компаній

RegTech – Regulatory Technology – регулятивні технології

FinTech – фінансові технології

IT – (від англ. – Information Technology) – інформаційні технології

P2P-кредитування – (від англ. – peer-to-peer) – позики «користувач-користувачеві»

ВСТУП

Актуальність теми. Однією із теперішніх тенденцій розвитку інвестиційних послуг є їхня дедалі більша цифровізація та підвищення активності через поширення FinTech-нововведень. Більше половини користувачів фінансових послуг вже віддають перевагу цифровим каналам для їх отримання, а сучасні виклики, які змінюють всебічну парадигму світового розвитку, такі як пандемія COVID-19, війна в Україні, лише посилюють роль FinTech-нововведень як визначника інвестиційного розвитку в національних економіках.

Так, за результатами міжнародного опитування частка користувачів онлайн-банкінгу в 11 країнах світу зросла з 48% до 56% в 2019-2020 рр.; мобільних додатків банків – з 45% до 53%; чат-ботів, які взаємодіють з банками – від 14% до 23%. Діяльнісне розповсюдження FinTech-нововведень у інвестиційних технологіях впливає на рушійну силу та характер розвитку національної економіки: з одного боку, покращився рівень інклюзивного фінансування домогосподарств та спростився доступ підприємств до осередків інвестування, швидкість інвестиційних операцій і гнучкість інвестиційної системи продовжують зростати, але в той же час створюють новітні поклики для стабільності галузі інвестицій, конкурентоспроможності традиційних фінансових структур, а також економічної та інформаційної безпеки. Держава захищає права інвесторів та споживачів фінансових послуг.

Основні принципи дослідження FinTech-нововведень та їх роль у національній економіці викладено в наукових працях таких зарубіжних учених: С. Барнс, Г. Дорфлейтнер, Д. Камінг, М. Капідані, Л. Крістоуфек, Т. Ламберт, Е. Mollik, К. Pustchi, Р. Siciliani, R. Wardrop, L. Hornuf, В. Zhang, А. Schwiembacher, R. Yaziri та Згр. Даному напрямку досліджень присвячені і праці українських економістів, таких як: Т. Васильєва, І. Дьяконова, Л. Жердецька, О. Жилінська, С. Леонов, А. Мазаракі, В. Маргасова, Н. Меджибовська, Л.

Нечипорук, Ю. Петрушенко, Г. Поченчук, А. Семенова, І. Школьник та 4гр. Дослідженню діяльності та розвитку FinTech-компаній в Україні та світі присвячено наукові праці таких учених, як А.В. Бондаренко, Ю.В. Євдокимова, І.А. Ломачинська, А.О. Мумладзе, Н.І. Морозко, В.Ю. Диденко/

Не дивлячись на значний обсяг наукових робіт, багато теоретичних і прикладних питань залишаються невирішеними, особливо щодо визначення впливу FinTech-нововведень на розвиток окремих секторів. Необхідність подальшого вдосконалення fintech-сектора є актуальною, головним чином для створення належної правової бази. Важливо визначити шлях розвитку інноваційних фінансових ринків, способи налагодження стратегічного партнерства з традиційними гравцями у фінансовому секторі. Логічна незавершеність у формуванні цілісного уявлення про 4грега-інновації як детермінанту розвитку економічної ситуація в країні визначає актуальність, мету, завдання та зміст дослідження.

Об'єкт дослідження кваліфікаційної роботи магістра – економічні відносини, що виникають у секторах інвестиційних корпорацій, домогосподарств і публічного управління в процесі адаптації, використання та регулювання FinTech інновацій. **Предметом дослідження** роботи є методологічні засади і методичний інструментарій виявлення закономірностей та оцінювання напрямків і сили впливу FinTech інновацій на розвиток національної економіки в цілому та інвестування, визначення пріоритетів і бенчмарків реалізації державної регуляторної політики України у сфері цифровізації.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в оцінці існуючих методологічних підходів і методичного інструментарію врахування впливу основних видів FinTech інновацій на розвиток національної економіки в цілому та інвестування.

Для досягнення цієї мети в роботі вирішено **такі завдання:**

– розглянути сутність концептуальних засад визначення ролі та місця Fintech у розвитку національної економіки;

- дати оцінку сучасного стану та основних тенденцій розвитку міжнародного ринку Fintech;
- дослідити секторальні особливості FINTECH інновацій як фактора розвитку національної економіки;
- проаналізувати шляхи розвитку ринку FinTech в Україні;
- розкрити впровадження інноваційних продуктів із використанням NFCмодуля;
- запропонувати напрями удосконалення та перспективи впровадження FINTECH в інвестуванні та платіжних системах.

Методи дослідження. Методологічна основа магістерської роботи включає загальнонаукові дослідження та спеціальні методи, засновані на методах сучасних наукових засад менеджменту, економіки та суміжних наук. У кваліфікаційній роботі магістра використано методи: логічного узагальнення та наукової абстракції (при аналізі понятійного апарату, структуризації ринку FinTech інновацій); порівняльного і статистичного аналізів (під час обґрунтування регіональних особливостей розвитку моделей онлайн-фінансування); кореляційно-регресійного аналізу (під час оцінювання впливу FinTech інновацій на економічний добробут; кластерного аналізу (під час аналізу регіональних закономірностей розвитку моделей онлайн-фінансування).

Інформаційною основою нашого пізнання є закони України; укази Президента України; нормативні акти Кабінету Міністрів України; звітно-аналітична інформація Державної служби статистики України; дані Світового банку, Євростату; аналітичні огляди міжнародних організацій, агенцій та асоціацій; фахові наукові джерела, матеріали та монографії вчених.

Наукова новизна. Наукова новизна магістерської роботи полягає в науковому обґрунтуванні теоретико-методологічних засад, методичних підходів і практичних рекомендацій щодо врахування впливу основних видів FinTech інновацій на розвиток національної економіки та її окремих секторів. Крім того обґрунтовано економічний ефект заходів, спрямованих на

підвищення ефективності використання **Fintech в інвестуванні та платіжних системах**.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення досягається можливостями використання розроблених наукових висновків та методичних рекомендацій для впровадження інновацій в банківську сферу в аспекті розробки та просування нових інноваційних банківських продуктів, що стимулюватиме зростання доходів комерційної діяльності банківських установ. Практична цінність проведеної роботи в тому, що її результати можуть бути використані для формування стратегії розвитку інвестування та платіжних систем, як регіону так і України.

Основні положення магістерської роботи можуть використовуватися для діяльності компаній в сегменті **інвестування та платіжних системах**, з використанням інноваційних фінансових інструментів. Фактичне застосування результатів та реалізація запропонованих заходів матиме позитивний вплив на розвиток ринку банківського сектору.

Апробація результатів дослідження. Основні результати та положення дослідження опубліковані у _____ (_____, 2022 р.).

Структура роботи включає вступ, 3-и розділи, висновки; включає 71 листок текстового матеріалу, 15 рисунків, 8 таблиць. Список джерел нараховує 64 назви літератури.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА СУТНІСТЬ FINTECH ЯК ТЕХНОЛОГІЇ ІНВЕСТИВАННЯ

3.1. Сутність Fintech та їх класифікація

Термін «fintech» часто асоціюється з аббревіатурою назви програми, запущеної компанією Citigroup (нині Citigroup) на початку 1990-х років. Програма Financial Services Technology Alliance є одним із напрямів діяльності компанії, спрямованих на створення іміджу відкритості у роботі зі сторонніми технологічними компаніями. Динамічний технологічний розвиток і зростаючі можливості використання інформаційних технологій на ринку фінансових послуг сприяли розвитку відповідних категорій обладнання.

Термін «Fintech» наводиться здебільшого у зарубіжних нормативно-правових документах. Зокрема, у документі Базельського комітету «Ефективна практика: наслідки Fintech-розробок для банків і органів банківського нагляду» від 31.10.2017 та у звіті Ради фінансової стабільності «Наслідки для фінансової стабільності від Fintech: питання нагляду та регулювання, що заслуговують на увагу влади» від 27.08.2017 зазначається, що «Fintech – це технологічно підтримувані фінансові інновації, які можуть призвести до появи нових бізнес-моделей, програм, процесів або продуктів, що роблять істотний вплив на фінансові ринки та установи, які надають фінансові послуги» [62].

Одним із найбільш часто використовуваних термінів у цьому контексті є «Fintech», який використовується багатьма авторами для позначення Fintech-інновацій, Fintech-послуг, Fintech-компаній тощо [34].

Патрік Шуфель за результатами свого дослідження наводить таке визначення: «Fintech є новою фінансовою галуззю, яка застосовує технології для поліпшення фінансової діяльності» [61].

Багатоаспектність використання терміну «FinTech» та різне змістове навантаження призвели до значних варіацій у визначенні категорії в науковій літературі (табл. 1.1).

Підходи до визначення поняття «FinTech»*

Зміст	Автор	Трактування	Рік публікації
FinTech як інновація і бізнес-модель	Рада з фінансової стабільності [34]	забезпечені технологіями інновації у фінансових послугах, які можуть спричинити появу нових бізнес-моделей, додатків, процесів чи продуктів, що мають суттєвий вплив на надання фінансових послуг	2017
	Коваленко В. [19] PwC [55]	взаємозв'язок двох основних компонент: інновацій, які засновані на технологіях традиційного банківського сектору; та нових моделей надання фінансових послуг	2018 2016
FinTech як технологія	Мазаракі А., Волосович С. [22]	інноваційні технології, які використовуються фінансовими інститутами, органами державного управління, торговельними організаціями для задоволення потреб споживачів фінансових, адміністративних послуг та товарів в умовах розвитку економіки споживання	2018
	Рудич Л., Шевченко О. [35]	синтез цифрових технологій та інновацій у фінансовій сфері, що використовуються для надання, розширення і розповсюдження фінансових послуг технологічними компаніями	2020
FinTech як галузь	Поченчук Г.М. [29]	сфера фінансової системи економіки, яка об'єднує компанії, що використовують новітні розробки для надання якісніших фінансових послуг	2018
FinTech як послуга	Семенов А.Ю., Цирулик С.В. [37]	послуги, що надаються технологічними компаніями за допомогою спеціального програмного забезпечення, та зосереджені на задоволенні фінансових потреб клієнтів, пропонуючи зручні, ефективні, автоматичні та прозорі он-лайн продукти порівняно з класичними фінансовими послугами	2018

* складено за результатами аналізу літературних джерел

На підставі узагальнення вищезазначених трактувань під FinTech слід розуміти технології, які використовуються у фінансовій галузі для оптимізації витрат, збільшення доданої вартості у своїх продуктах, швидкодії проходження всіляких процесів, безпеки тощо.

Роблячи висновок про проведену оцінку зміст FinTech, можемо визначити такі його головні сутності:

- 1) порівняно зі звичайними інноваціями, результатом FinTech інновацій є не лише інноваційні фінансові продукти і технології (процеси), а й нові бізнес-моделі фінансових посередників та ринкові суб'єкти – FinTech компанії;
- 2) FinTech відноситься до радикальних інновацій, істотно змінює окремі фінансові послуги та ринок фінансових послуг в цілому;
- 3) обов'язковим базовим концептом, покладеним в основу FinTech інновації є інформаційна технологія, часто також інноваційна.

Для того, щоб оцінити можливі переваги і небезпеки, які зумовлені FinTech-інноваціями для економіки дослідимо їхню класифікацію. В основі класифікації запропонованій Міжнародним валютним фондом виділяються основні функції фінансів (рис. 1.1).

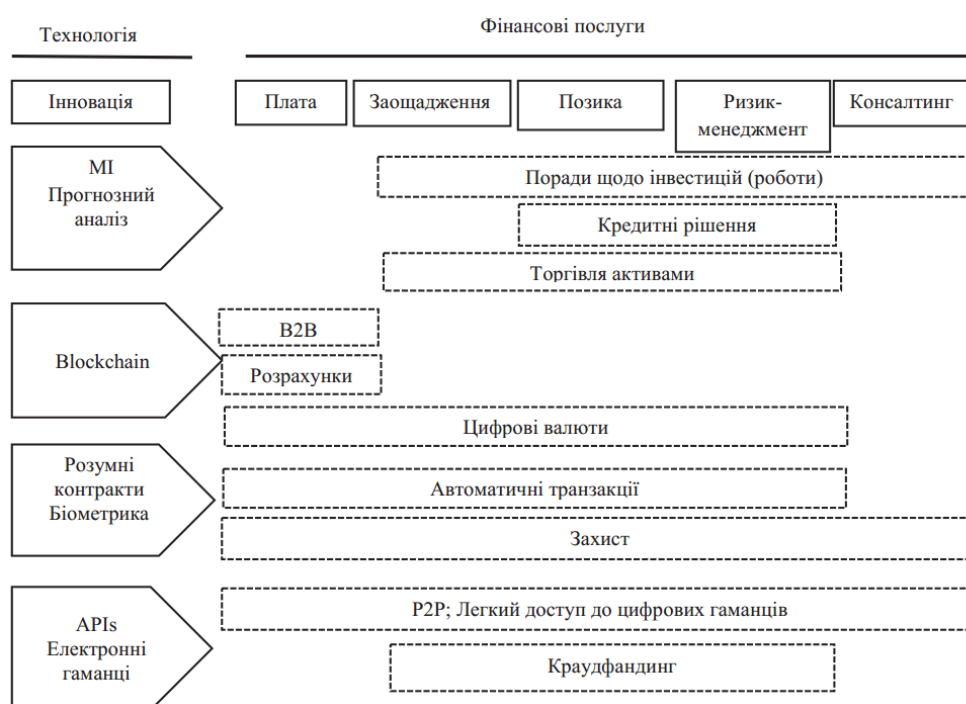

Рис. 1.1. Класифікація FinTech-послуг МВФ [54]

Міжнародна консалтингова компанія Ernst & Young у своєму звіті виокремлює 17 FinTech-послуг, які об'єднала в п'ять категорій (рис. 1.2).

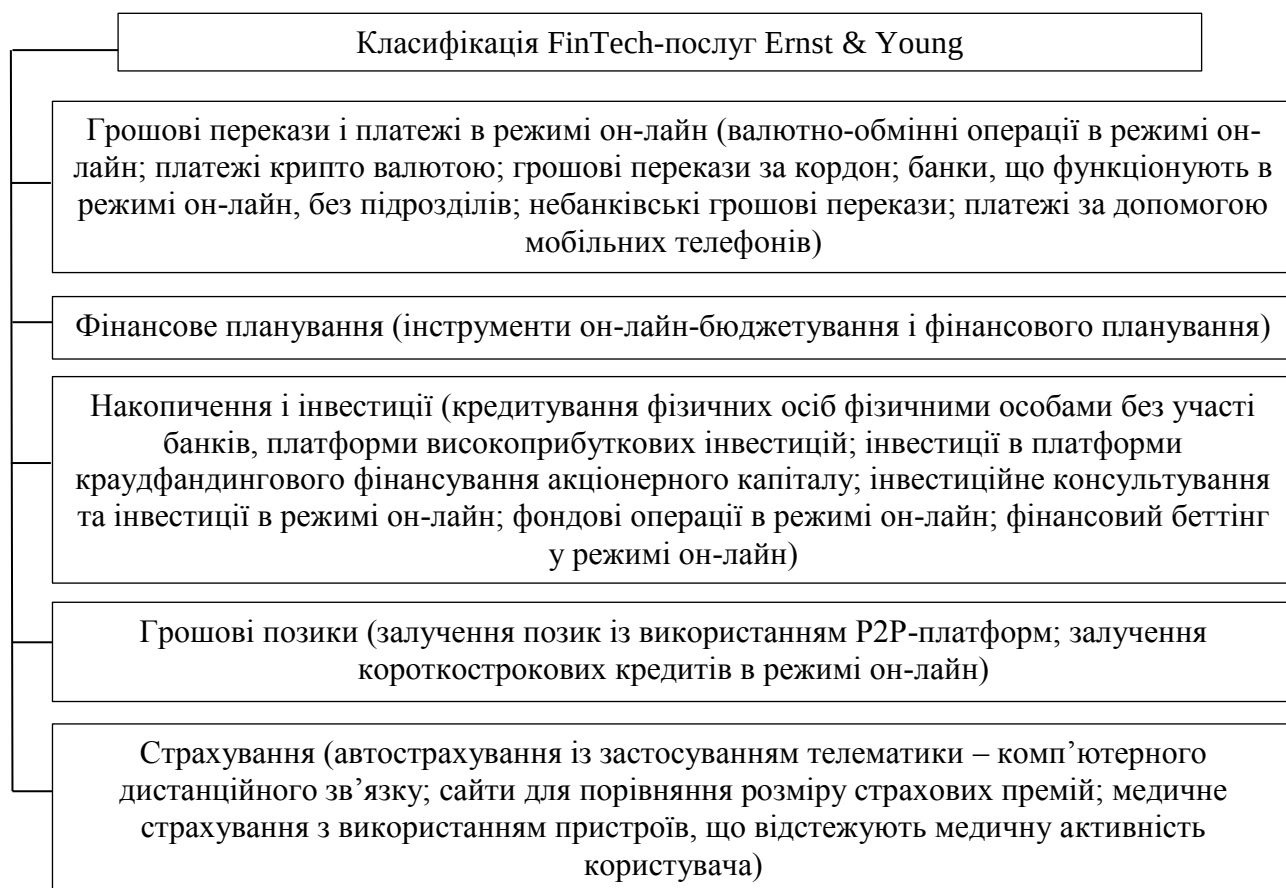

Рис. 1.2. Класифікація Ernst & Young [51]

Базельський комітет із питань банківського нагляду, що працює при Банку міжнародних розрахунків поділяє FinTech-послуг на 4 складові, які безпосередньо пов'язані з основними банківськими послугами (рис. 1.2).

У звіті Світового економічного форуму типологізація FinTech здійснена відповідно до поділу фінансових послуг за шістьма функціями, які вони виконують (рис. 1.3).

Щоб систематизувати та узагальнити результати трансформації ринку фінансових послуг під впливом FinTech-інновацій, дослідники часто не лише по-різному визначають конкретні види FinTech-інновацій, а й дають різні визначення їх класифікації. Наприклад, українські вчені Коваленко В.В. та Поченчук Г.М. «про напрямки фінтеху», А. Мазаракі та С. Волосович – про «підсистеми фінтеху» (табл. 1.3).

Класифікація FinTech-послуг Базельським комітетом із питань банківського нагляду при BCBS [62]

Галузеві інновації				
№	Кредитні, депозитні та послуги зі збільшення капіталу	Платіжні, клірингові та розрахункові послуги		Послуги з управління активами
		Роздріб	Оптова торгівля	
1	Краудфандінг	Мобільний гаманець	Мережа грошових переказів	Високоточний трейдинг
2	Ринок кредитування	P2P-платежі	Оптова торгівля іноземною валютою	Соціальна торгівля
3	НеоБанк	Крипто валюта	Цифрові платформи обміну валюти	Електронна торгівля
4	Альтернативний кредитний скоринг			Роботи-консультанти
Послуги для підтримки ринку	Портал і агрегатор даних			
	Екосистема (інфраструктура, open source, APIs)			
	Використання даних (bid data analysis, машинне навчання, прогнозне моделювання)			
	Розподілена технологія обліку (blockchain, розумні контакти)			
	Безпека (ідентифікація та аутентифікація споживача)			
	Хмарне програмування			
	Інтернет речі / мобільні технології			
	Artificial intelligence (боти, автоматизація у фінансах, алгоритми)			

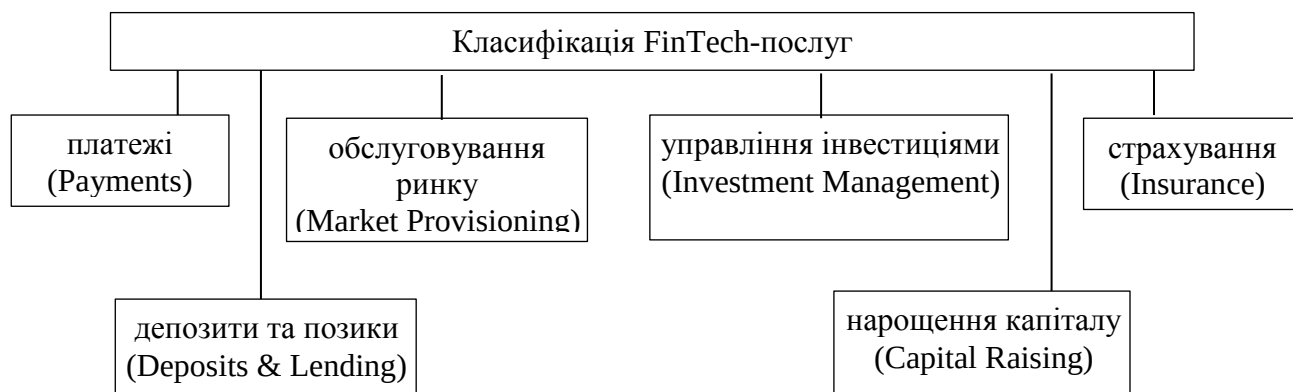

Рис. 1.3. Класифікація FinTech-послуг СЕФ [63]

Підходи до класифікації FinTech

Автор	Класифікація FinTech інновацій
Коваленко В.В. [19]	Напрями FinTech: – блокчейн та криптовалюта; – платежі та грошові перекази; – технології та інфраструктура; – мобільні гаманці; – маркетплейси; – іншуртех; – діджитал та необанки; – управління фінансами; – інші
Поченчук Г.М. [30]	Напрями FinTech: – фінанси та інвестування (альтернативне фінансування – краудфандінг, р2р, р2в); – діджиталізація (фінансування); – операційний та ризик менеджмент (докризовий, посткризовий); – платежі та інфраструктура (мобільні платежі, сервіси переказу грошей); – безпека даних (аналітика, безпека); – інтерфейс споживача; – RegTech (регулятивні технології); – InsurTech (технології у страхуванні); – управління персональними фінансами та добробутом (Wealth
Мазаракі А., Волосович С. [22]	Підсистеми FinTech: – платежі; – кредитування; – інвестиційна діяльність банків та ринків капіталу (Investment Banking/Capital Market); – особисті фінанси (Personal Finance); – інституційні фінанси (Institutional Finance); – страхування (InsurTech); – регулятивні технології (RegTech).

Отже, більшість наукових джерел ґрунтують свою класифікацію FinTech-інновацій на основі типів фінансових послуг, які вони трансформують. Однак фінтех-інновації змінюють не лише окремі фінансові продукти чи процеси, а весь ринок фінансових послуг, з'являються нові гравці та переглядаються бізнес-моделі існуючих гравців.

1.2. Концептуальні засади визначення ролі та місця Fintech у розвитку національної економіки

Бум інформаційних технологій за останнє десятиріччя зробив революцію на ринку банківських і небанківських фінансових послуг. Вартість розробки технологій значно знизилася, що дозволило невеликим компаніям вийти на ці ринки. Це забезпечує підвищення рівня конкуренції та ефективності ринку, появу альтернативних методів фінансування через онлайн-платформи, які суттєво відрізняються від традиційної банківської інфраструктури.

Сучасний етап економічного розвитку характеризується прискоренням і розширенням масштабів технологічних інновацій у фінансовому секторі, але насправді процес оцифрування почався в середині ХХ століття, а розвиток інновацій, пов'язаних з розвитком, із застосуванням ІКТ буде тривати досить довго [52].

Особливістю початкових етапів розвитку фінтех-інновацій є перехід від використання аналогових до цифрових технологій у традиційній діяльності фінансового посередництва. В кінці 1960-х років появились перші банкомати, почали впроваджуватися системи електронних операцій обміну та електронних платіжних систем (особливо SWIFT). У 1980-х роках в країнах світу з'явилася перша партія мобільних телефонів, і почав розвивати електронний банкінг у 1990-х роках. Початок ХХІ століття характеризувався стрімким зростанням кількості користувачів Інтернету разом із покращенням технічних характеристик використовуваних комп'ютерних мереж [49].

Науковці рахують, що активна фаза цифровізації фінансових послуг тривала до 2008 року. У цей період електронні гроші, електронні платіжні та валютні операції досягли високого рівня технологічного розвитку, і також значного розвитку набув електронний банкінг [34].

Особливістю розвитку фінтех-інновацій до 2008 року було те, що їх реалізація здійснювалася традиційними фінансовими посередниками. Водночас можна виділити такі основні напрямки фінтех-інновацій у цей період:

- 1) новітньо-інноваційні фінансові послуги та інструменти,
- 2) інновації різноманітних фінансових нововведень (рис. 1.4).

Рис. 1.4. Еволюція трансформації ринку фінансових послуг під впливом FinTech інновацій [34]

Після 2008 року низка економічних і технологічних факторів призвела до нового етапу розвитку фінтех-інновацій, який характеризується не лише автоматизацією зовнішніх і бек-офісних операцій фінансових посередників, а й передачею деяких фінансових послуг. Поки послуги переходять у мережеву площину, розвиток і ускладнення інформаційних технологій також породили нові фінансові послуги та інноваційні фінансові технології, а також нові суб'єкти на ринку фінансових послуг – фінтех-компанії.

З технологічної точки зору трансформація ринку фінансових послуг базується на запуску смартфонів, що створило можливість надавати фінансові послуги через мобільні додатки, а до розробки таких додатків почали залучати технологічні компанії та стартапи.

Головним економічним фактором для появи фінтех-компаній, у свою чергу, стала світова фінансова криза 2008 року [42].

Необхідність відновлення стабільності банківської системи в посткризовий період, недостатні ресурси для інвестування в технологічні інновації, втрата довіри домогосподарств і бізнесу до традиційних фінансових посередників і звернення до альтернативних гравців ринку, посилення державного регулювання фінансового сектору та інші економічні фактори призвели до появи Fintech-компаній.

Таким чином, починаючи з 2008 року ринок фінансових послуг увійшов у стадію технологізації, яка характеризується інтенсивним розвитком нових інформаційних технологій та створенням нових фінансових послуг та інструментів на основі цих технологій. Наприклад, практичне застосування першої криптовалюти, біткойна, до технології блокчейн у 2009 році, по-перше, стало поштовхом для розвитку ринку криптовалют, а по-друге, популяризація технології блокчейн в інших сферах (наприклад, у розумних містах). За цей період також було досягнуто значного розвитку технологій штучного інтелекту, аналізу великих даних і робо-консультантів, що усунули потребу в професійних фінансових посередниках [68].

Характеризуючи характерні риси сучасного етапу розвитку ринку фінансових послуг, можна виділити кілька основних тенденцій. По-перше, процес цифровізації у фінансовій сфері продовжує просуватися, і на цьому етапі частка онлайн-банкінгу та мобільного банкінгу в структурі зростає. Це забезпечується збільшенням кількості користувачів Інтернету та зростанням частки споживачів, які використовують смартфони для отримання фінансових послуг, підвищенням якості та доступності Інтернету та покриття мобільного зв'язку, розширенням можливостей користувачів в онлайн-банкінгу та збільшенням кількості фінансових операцій, які можна проводити в режимі онлайн.

По-друге, ринок послуг фінансових технологій продовжує зростати, і продовжують з'являтися нові додатки та нові напрямки інновацій у фінансових технологіях: якщо фінансові технологічні компанії були найбільше зацікавлені в платежах і переказах на ранніх стадіях розвитку, то зараз фінансові технологічні компанії поступово виходять на ринок фінансових послуг: інвестування, заощадження, страхування, особисті фінанси тощо. Користувачі послуг FinTech також доповнюють список послуг FinTech, якими вони користуються [47].

По-третє, банки усвідомлюють зростаючу роль фінтех-компаній на ринку фінансових послуг, що призводить до змін у банківських бізнес-моделях, способах взаємодії зі споживачами, і розглядають можливості партнерства з фінтех-компаніями. FinTech компанії [48].

На національному регуляторному просторі продовжують з'являтися нормативні документи, які регулюють окремі аспекти діяльності фінтех-компаній. Серед характеристик сучасного етапу технологічного розвитку ринку фінансових послуг також можна відзначити інтенсифікацію розвитку фінтех-сектору в країні [38].

1.3. Сучасний стан та основні тенденції розвитку міжнародного ринку Fintech

Аналіз літературних джерел показав, що ринок фінансових технологій діяльно розвивається протягом останніх років по всьому світі. Головним поштовхом розвитку ринку фінтех є ступінь проникнення фінансових послуг, який сприяє щорічному зростанню кількості користувачів фінансових технологій у світі.

Інвестиції у FinTech-компанії США у 2021 р. склали 4,32 млрд. дол., в основному це такі сегменти, як регтех і блокчейн, а сектор платежів та кредитування тримає лідерство, залишаючись одним із найбільш зрілих фінтєх-підсекторів. За результатами досліджень Ernst & Young серед факторів, що впливають на розвиток сегменту FinTech належать технічні та підприємницькі здібності, наявність капіталу, сприятливого державного режиму, а також попиту на продукти та послуги певного сегменту (рис. 1.5) [64].

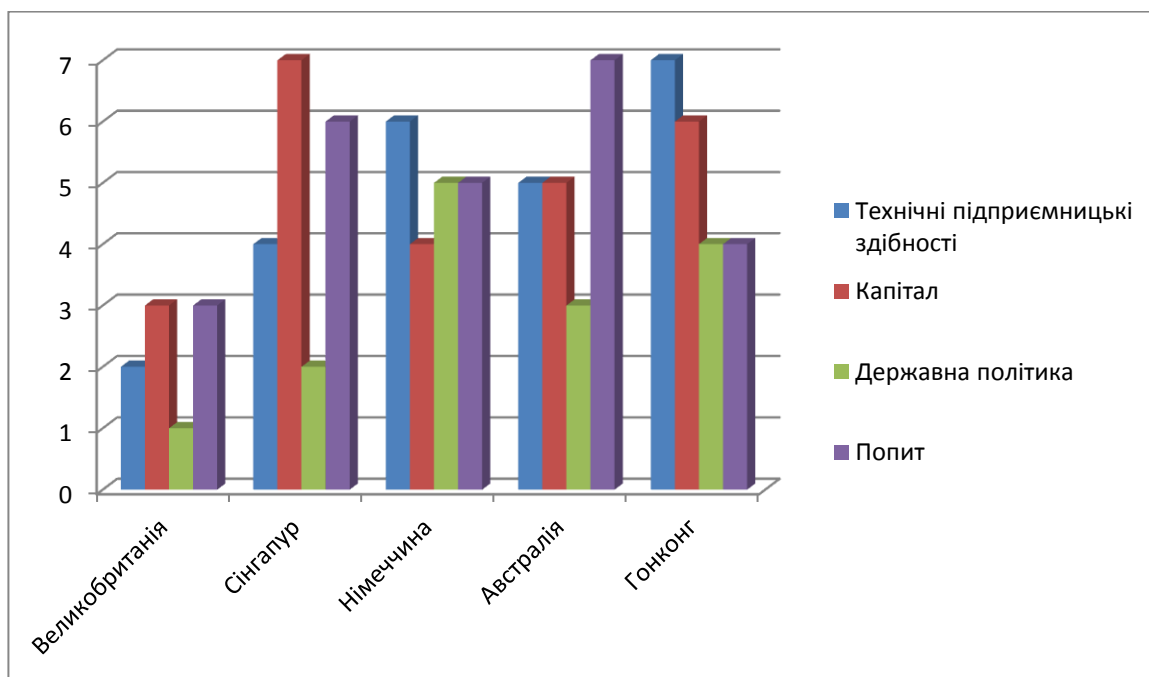

Рис. 1.5. Рейтинг сегментів FinTech у деяких країнах

На рис. 1.6 подано результати готовності населення світу до використання інноваційних FinTech-продуктів і послуг. З рис. видно, що Китай

посідає перше місце в рейтингу, а частка користувачів FinTech-послуг складає 69%. Останнє місце в рейтингу 2021 р. посідає США (33%).

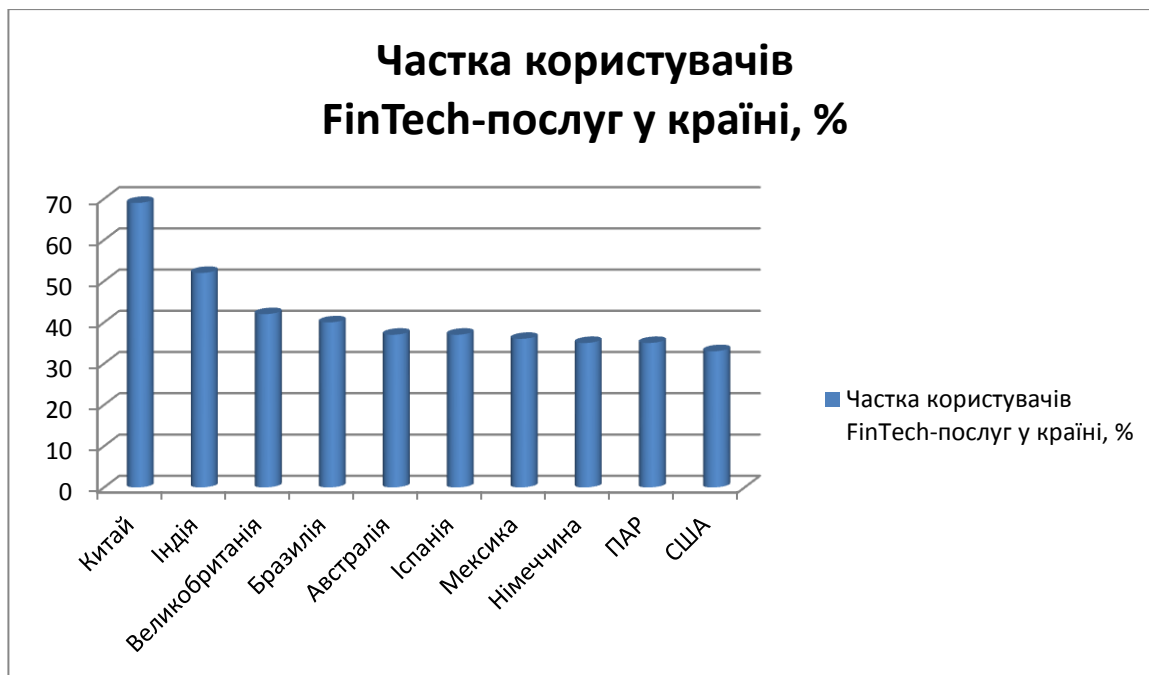

Рис. 1.6. Ступінь проникнення FinTech-послуг у 2021 р.

Використання новітніх FinTech-послуг споживачами є одним з найважливіших індикаторів можливого розвитку цього сегменту в майбутньому. Якщо порівнювати аналіз даних за 2019-2021 рр., то можна побачити позитивні тенденції розвитку сегменту FinTech (рис. 1.7).

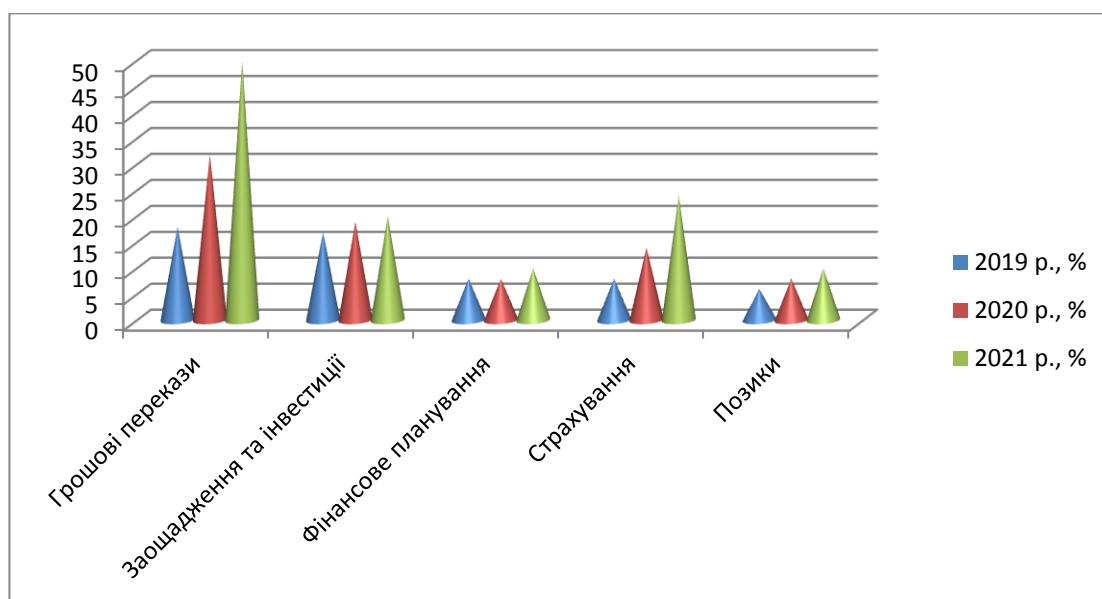

Рис. 1.7. Найбільш стабільні сегменти FinTech у світі

З рис. 1.7 бачимо, що найбільше зростання спостерігається у секторах грошових переказів і страхування у 2019–2020 рр. У 2020 р. порівняно з 2019 р. сектор грошових переказів зріс на 14%, а сектор страхування – на 6%. Сектор заощаджень та інвестицій у 2020 р. зріс незначно, а саме на 2%, а сектор позик має таку ж тенденцію. У 2021 р. порівняно з 2019 р. сектор використання споживачами грошових переказів зріс на 32%, а сектор страхування – на 16%. Сегменти заощаджень та інвестицій, фінансового планування, позик зросли у 2021 р. порівняно з 2019 р. незначно, а саме в межах 2-4%. Дослідження проведено у 20 країнах, Канаді, Китаї, Франції, Німеччині, Гонконзі, Індії, Ірландії, Японії, Мексиці, Нідерландах, Сінгапуру, Південній Африці, Південній Кореї, Іспанії, Швейцарії, Великобританії та США [43].

Видова панель розподілу FinTech-стратапів у світовому тренді представлена в табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Розподіл FinTech-стратапів у світовому тренді

Різновид FinTech-стратапів	% розподілу в світовому тренді
Інвестиційні платформи	11,2
B2B-фінтех-стартапи	4,4
Стартапи допоміжного сервісу (peritex)	1,9
Криптовалюти	5,7
Блокчейн	5,0
Штучний інтелект	3,1
Управління фінансами	4,8
Необанки	0,4
Технології страхування (іншуртех)	6,7
Платформи онлайн-фінансування	4,2
Кредитування	10,7
Платежі та грошові перекази	22,4
Безпека даних	4,2

Проте, для більшості банків активне зростання ринку фінтех послуг викликав занепокоєння. Зокрема, наприкінці 2021 року відповідно звіту Американського управління з контролю за валютами було оприлюднено заяву, що «фінтех є прямою загрозою банківській системі США» і що «банки не в змозі змагатися з цією галуззю, яка розвивається» [42]. Це пов'язано з наступними факторами:

- зростання лояльності споживачів до фінтех-організацій. На відміну від попередніх років, коли споживачі надавали перевагу традиційним банкам, з 2021 року спостерігається тенденція до зменшення цієї довіри;

- зростання лояльності до цифрових банків – вони активно використовують сучасні інформаційні технології, такі як біометрична аутентифікація клієнтів, застосування цифрових іпотек (DigitalMortgages), електронне кредитування бізнесу;

- зростання платежів за допомогою смартфонів – у користувачів збільшується довіра до електронних способів оплати;

- зростання галузі цифрового страхування (insurtechs). Insurtechs впроваджується в багатьох компаніях світу. Це дає змогу страховим компаніям оптимізувати операції традиційних учасників ринку і залучати нових клієнтів;

- зростання популярності криптовалют і технології блокчейн підштовхує інвесторів до використання фінансових послуг, отже, зростає популярність фінтех-компаній у цій галузі;

- зростання популярності фінтех-компаній, які спеціалізуються в галузі платіжних систем. У світі частка операцій, пов'язаних з он-лайн сервісом з використанням смартфонів, в 2021 році зросла на 15-20% в порівнянні з 2016 роком, і цей показник з роками постійно зростає [5];

- впровадження робо-консультантів, які з використанням спеціальних алгоритмів допомагають інвесторам при виборі акцій і керуванні портфелями [Помазун].

На основі аналізу глобальних тенденцій розвитку фінансових інновацій, а також аналізу кейсів впровадження FinTech рішень та розробки нових

пропозицій у різних компаніях ринку фінансових послуг можна виділити три ключові моделі:

1. Американсько-китайська модель або «бігтехівський» FinTech. У цій моделі переважають рішення, запропоновані великими технологічними компаніями (наприклад, FAMGA (Facebook, Apple, Microsoft, Google, Amazon) у США, а також BAT (Baidu, Ant Financial, Tencent) у Китаї. Іншими словами, центром екосистеми є бігтех компанії.

2. Європейська модель чи стартапівський FinTech. У цьому варіанті розвитку фінтеху переважають рішення, запропоновані стартапами і новими компаніями, які зазвичай спеціалізуються однією чи кількома нішевих пропозиціях. Іншими словами, центром екосистеми є фінтехстартапи.

3. Традиційний FinTech. Ця модель передбачає розвиток фінтеху всередині традиційних учасників ринку фінансових послуг (банків, платіжних систем тощо). Інакше кажучи, центром системи є традиційні посередники ринку фінансових послуг [5].

На зміну існуючим моделям традиційних учасників ринку приходять нові бізнес-моделі:

- окремі банки продовжуватимуть боротися за увагу клієнта, перетворюючись на цифрових персональних менеджерів. Еволюція цієї моделі – вихід за рамки галузі та перетворення на екосистемного гравця. Це може досягатися за рахунок нових партнерств та створення відкритих екосистем або придбання інших гравців та самостійної розробки продуктів та сервісів зсередини (закрита екосистема). Створення закритих систем не веде до розвитку конкуренції та кооперації на ринку;

- інші гравці знаходять свою унікальну нішу, спеціалізуючись на окремих продуктах та стаючи цифровими кілерами;

- деякі учасники ринку йдуть на задній план, перетворюючись на провайдерів фінансових продуктів та пропонуючи свої послуги іншим гравцям як сервіс;

– одночасно розвиваються оператори відкритих платформ у ролі агрегаторів фінансових продуктів та послуг. На відміну від системних гравців, вони надають доступ партнерам до платформи, не здійснюючи дистрибуцію власних продуктів [9].

Висновки до розділу 1

Вивчення та науковий аналіз засад та сутності **Fintech як технології інвестування** дає можливість зробити наступні висновки:

1. Під FinTech слід розуміти технології, які використовуються у фінансовій галузі для оптимізації витрат, збільшення доданої вартості у своїх продуктах, швидкодії проходження всіляких процесів, безпеки тощо.

2. Можемо визначити такі головні сутності зміст FinTech: порівняно зі звичайними інноваціями, результатом FinTech інновацій є не лише інноваційні фінансові продукти і технології (процеси), а й нові бізнес-моделі фінансових посередників та ринкові суб'єкти – FinTech компанії; FinTech відноситься до радикальних інновацій, істотно змінює окремі фінансові послуги та ринок фінансових послуг в цілому; обов'язковим базовим концептом, покладеним в основу FinTech інновації є інформаційна технологія, часто також інноваційна.

3. Необхідність відновлення стабільності банківської системи в посткризовий період, недостатні ресурси для інвестування в технологічні інновації, втрата довіри домогосподарств і бізнесу до традиційних фінансових посередників і звернення до альтернативних гравців ринку, посилення державного регулювання фінансового сектору та інші економічні фактори призвели до появи Fintech-компаній.

4. Узагальнюючи світовий досвід функціонування ринку фінансових технологій виявлені його ключові тенденції: високий глобальний рівень впровадження фінансових технологій, динамічне зростання інвестиції у фінтех, найпопулярнішими секторами вкладання коштів є грошові перекази та платежі, альтернативне кредитування, кібербезпека, блокчейн та криптовалюта, страхові технології; чотириразове зростання світових інвестиції у кібербезпеку;

найбільш розвиненим регіоном у структурі світового ринку фінтеху є Північна Америка.

Передбачається, що найбільшою проблемою, з якою зустрінуться фінтех-компанії, будуть кібератаки.

5. Враховуючи глобальні мегатренди, які пронизують усі індустрії, компанії прагнуть стати центром відразу кількох макрорівневих систем, щоб взаємодіяти з клієнтом протягом всього його життєвого, а не тільки клієнтського шляху. Відбувається розмиття меж індустрій, унаслідок чого великі компанії починають оперувати у межах своєї промисловості, а й у межах суміжних індустрій.

6. Фінансові інновації почали змінювати ландшафт індустрії фінансових послуг ще на початку цього десятиліття і до його кінця привели до масштабної зміни парадигми для більшості компаній, як на найбільших ринках-лідерах, так і на більш дрібних ринках фінансових послуг, що розвиваються. Одне залишається незмінним: фінансові послуги та екосистеми стають близькими концепціями.

РОЗДІЛ 2. СЕКТОРАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ FINTECH ІННОВАЦІЙ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

2.1. FinTech інновації у забезпеченні фінансової інклюзії суб'єктів сектору домогосподарств

Розвиток FinTech-інновацій для сектору домогосподарств рекомендується розглянути з точки зору покращення фінансової інклюзії (рис. 2.1). Для категорії домогосподарств проблемою є низька фінансова інклюзія. Деякі групи людей повністю виключені з фінансової системи і навіть не мають рахунків у банках чи інших фінансових установах, не кажучи вже про формування заощаджень, отримання кредитів, страхування. Люди, які проживають у сільській місцевості без представництв і відділень фінансових установ, а також найбідніші верстви населення, які не мають доступу до фінансових послуг, часто виключаються з фінансової системи через високу вартість [55].

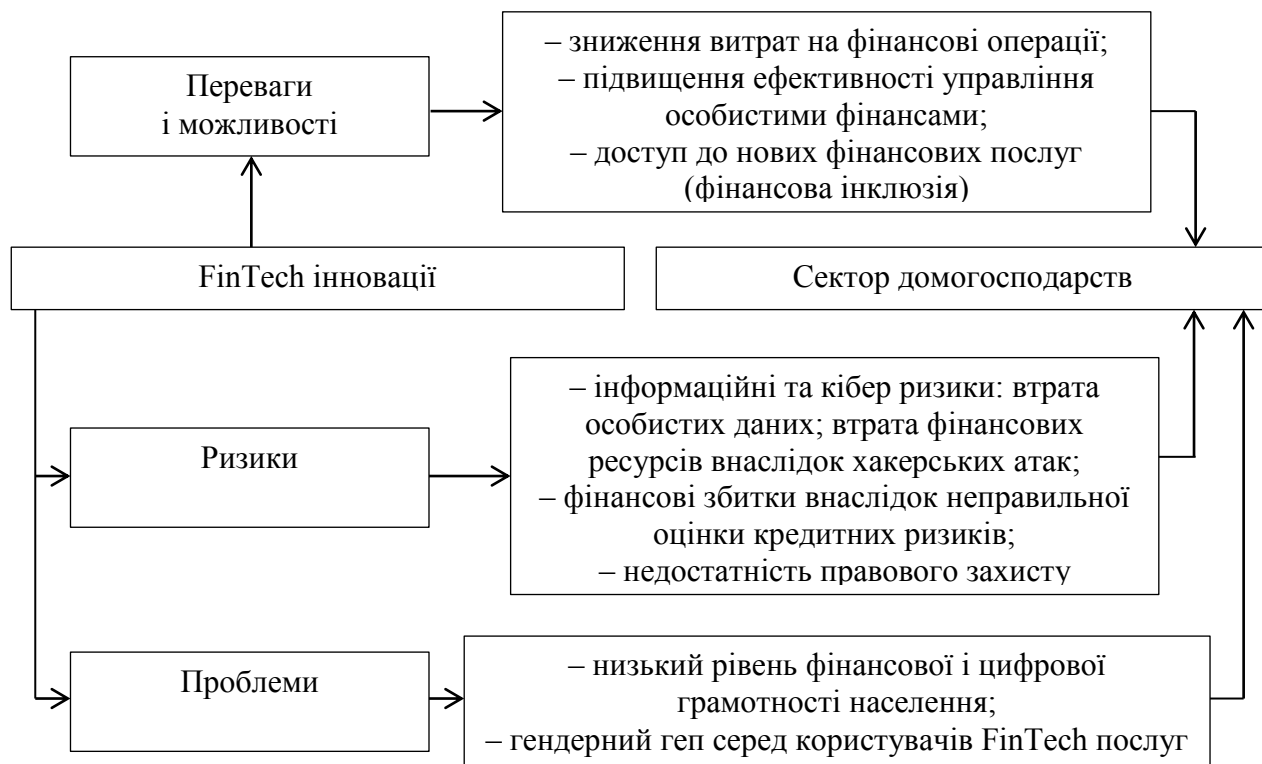

Рис. 2.1. Трансмісія впливу FinTech інновацій на сектор домогосподарств національної економіки [34]

Fintech дозволяє вирішити багато проблем, пов'язаних із фінансовою інклюзією, швидше та ефективніше, ніж традиційні фінансові посередники. Технологічні рішення у фінансовому секторі можуть знизити операційні витрати та надавати фінансові послуги більшій доступності людей з низькими доходами, а надання послуг у цифровій формі усуває потребу у фізичній присутності фінансових посередників і сприяє фінансовій доступності людей у віддалених і сільських районах. Крім того, порівняно з традиційними фінансовими послугами, а також послугами мікрострахування та мікрофінансування, FinTech надає кращі персоналізовані послуги для конкретних людей або домогосподарств [34].

Сучасні фінтех-нововведення дозволяють отримати доступ до цифрових фінансових продуктів за допомогою смартфонів та інших гаджетів і охоплюють широкий спектр фінансових послуг у таких сферах, як платежі та перекази, заощадження, інвестування та кредитування, особисте фінансове планування, фінансове консультування і т.д. [34].

Ефективність фінтех-інновацій у підвищенні фінансової інклюзії домогосподарств підтверджують дані, що: протягом 2015-2021 рр. частка населення світу без рахунків у фінансових установах зменшилася з 2,7 млрд. до 1,9 млрд., тобто на 28% [62].

Одним із основних напрямів є підвищення фінансової інклюзії домогосподарств, які використовують фінтех-інновації, розширюють можливості для інвестування грошей або отримання кредитів за допомогою технології однорангового або пірингового (peer-to-peer) кредитування. Об'єктивні фактори, які дозволяють використовувати однорангове кредитування для підвищення особистої фінансової доступності, такі:

- охоплення частин кредитного ринку, які не охоплені традиційним кредитуванням;
- вигідні умови кредитування та інвестування коштів через онлайн-платформу;

– зниження нормативних вимог щодо альтернативного фінансування, порівняно з традиційними джерелами залучення кредитних ресурсів, зокрема відсутність розміру капіталу та відрахування коштів гарантування вкладів [34].

У країнах з розвиненими фінансовими системами розподіл кредитних ресурсів між різними категоріями позичальників відбувається збалансовано або наближається до цього стану. У країнах із слаборозвиненою фінансовою системою існують дві крайнощі у розподілі кредитних ресурсів. З одного боку, позичальники з вищим кредитним рейтингом звертаються до банків за кредитними послугами, і банки конкурують між собою за цю категорію позичальників, надаючи їм кращі умови кредитування. З іншого боку, є ще одна група позичальників з дуже низькими кредитними рейтингами. Позичальники цієї групи не можуть отримати позики, навіть якщо вони готові прийняти вищі процентні ставки. До категорії позичальників з нижчим кредитним рейтингом, як правило, входять люди, які неофіційно працюють, не мають кредитної історії та мають активні банківські депозити. Ці категорії позичальників представляють величезний потенціал для зростання на ринку P2P-кредитування, оскільки вони виходять за межі банківського кредитування.

Проте, навіть враховуючи ефективність фінтехів у вирішенні фінансової інклюзії, проблема виключення певних категорій людей з фінансових ринків залишається. Зокрема, існують значні гендерні розриви у використанні фінансових послуг, які неможливо вирішити за допомогою фінтех-інновацій. Дослідження показують, що в багатьох країнах, з низьким і середнім рівнем доходу, мобільними телефонами володіють значно більше чоловіків, ніж жінок. І, навіть якщо у жінки є мобільний телефон, у цих країнах, вони рідко використовують свої мобільні телефони для підключення до Інтернету, не кажучи вже про отримання фінансових послуг [62].

Іншою проблемою, пов'язаною з використанням FinTech технологій для підвищення фінансової інклюзії, є недовіра або обережність щодо

технологічних інновацій у країнах із низьким і середнім рівнем доходу та населенням із нижчим рівнем технологічної та фінансової обізнаності. Якщо в розвинених країнах повністю віртуальні фінансові послуги, які вимагають лише реєстрації та авторизації користувача, користуються довірою та позитивно сприймаються ринком, у країнах, що розвиваються, виникне потреба у фізичній взаємодії зі споживачами через агентів або торгові точки для пояснення принципів використання мобільними сервісами та технологіями [18].

Тому на ринку, що розвиваються, фінтех-компаніям необхідно знайти власний баланс між віртуальною та особистою взаємодією з клієнтами, збільшуючи свою віртуальну присутність у міру того, як споживачі знайомляться з новим середовищем і адаптують до нього. цифрові послуги. Крім того, на першому етапі технологія, яка використовується для цього сегменту, має бути максимально простою та наближеною до основних фінансових послуг [57].

Таким чином, фінтех-інновації вже продемонстрували свою важливість у покращенні фінансової інклюзії домогосподарств і мають потенціал для підвищення фінансової доступності в майбутньому. Проте головними проблемами фінансової інклюзії на ринках фінансових технологій залишаються значні гендерні та цифрові розриви, рівень грамотності населення.

2.2. Концептуальні засади врахування тенденцій розвитку FinTech інновацій в діяльності банків та інших суб'єктів сектору фінансових корпорацій

Граничний трансформаційний вплив FinTech-нововведень проявляється у сфері фінансових корпорацій і відображається в діяльності фінансових посередників. Сучасні розробки ринку фінансових послуг невіддільні від використання інформаційних технологій. Поява FinTech стартапів на ринку

фінансових технологій формує нове «обличчя» самих фінансових установ і ринку фінансових послуг в цілому. Зменшення обсягів фінансових послуг через традиційні канали продажів (офіційні представництва, філії фінустанов, агентські мережі тощо) поступово призводить до трансформації всього ринку фінансових послуг в онлайн-простір – з новими умовами та методами для просування та продажу фінансових продуктів та формує нові вимоги до фінансових продуктів. Цей напрямок розвитку фінансової системи, безсумнівно, створив багато нових можливостей, але він також містить певні загрози та перешкоди, дослідження яких має велике значення як з точки зору забезпечення стабільності фінансових інститутів, так і підтримки національної стабільності на ринку інвестиційних послуг [21].

Зміни в секторі фінансових корпорацій внаслідок впровадження інноваційних фінансових технологій і діяльності фінтех-стартапів можна проаналізувати кількома способами:

- по-перше, через вплив FinTech-інновацій на основну частину самого фінансового корпоративного сектору;
- по-друге, трансформовані під впливом FinTech-інновацій види фінансових послуг.

Інституційні зміни у фінансовому корпоративному секторі пов'язані з виходом на цей ринок FinTech-компаній, а також великих технологічних компаній і розробників програмних продуктів, як постачальників фінансових послуг, що призводить до втрати «монополії» на надання фінансових послуг фінансовими посередниками. Традиційні гравці ринку реагують на ці зміни, переходячи до інноваційних бізнес-моделей, таких як цифрові банки та необанки, а також запроваджуючи FinTech у традиційних банківських моделях, створюючи власні підрозділи FinTech, співпрацюючи з FinTech компаніями та співпрацюючи з іншими гравцями ринку [26].

Водночас фінтех-інновації трансформували надання всіх існуючих видів фінансових послуг, включаючи обслуговування учасників платежів і розрахунків, формування позик і заощаджень, формування капіталу,

управління інвестиціями, страхування та послуги ринку інфраструктури. Наприклад, у сфері грошових платежів і переказів можна відзначити заміну готівкових операцій безготівковими, розвиток електронних грошей, криптовалюти та мобільних грошових продуктів. У подальшому дані про проведені транзакції (рух коштів на рахунку, операції в транзакційній мережі) сформують великий обсяг статистичної інформації, яка може бути використана для оцінки кредитоспроможності в автоматичному режимі. Автоматизована обробка величезних обсягів інформації за допомогою штучного інтелекту може генерувати рекомендації щодо управління інвестиціями та управління активами [37].

Сьогодні банки пропонують різноманітні платіжні послуги, але споживачі також починають впливати на процес через вибір. Перехід від інноваційних бізнес-моделей до технологічних інновацій вплинув на мотивацію споживачів. Дослідження показали, що близько 70% людей, які планують щось купити в Інтернеті, завершать пошук за допомогою кнопки «Оплатити», а ще 35% користувачів просто підуть, не завершивши покупку. Основна ідея сучасних фінансових додатків полягає в тому, що момент прийняття рішення «Покупка» здійснюється одночасно з прийняттям рішення про оплату. На сьогоднішній день, велика кількість додатків дозволяє користувачам здійснювати транзакції одним або двома кліками. У той же час слід враховувати, що така простота робить транзакції менш безпечними, і проблеми ідентифікації користувачів і запобігання шахрайству стають все більш складними.

Одним із найважливіших результатів FinTech-інновацій є розвиток альтернативного онлайн-фінансування, яке включає:

- peer-to-peer позики (peer-to-peer споживчі позики, однорангові бізнес-позики, балансові позики);
- краудфандинг (краудфандинг акцій, краудфандинг нефінансової винагороди, краудфандинг нерухомості, краудфандинг із розподілом прибутку, краудфандинг без винагороди) тощо [60].

Peer-to-peer кредитування існує переважно у формі споживчих позик, коли фізичні особи отримують позики безпосередньо від інших індивідуальних та інституційних інвесторів (кредиторів) для досягнення своїх цілей, часто без залучення традиційних фінансових посередників (банків, кредитних спілок тощо). Реалізація даного механізму суттєво спрощується при використанні онлайн-платформ, через які забезпечується не лише «зустріч» позичальника і кредитора, але й проводиться скоринг позичальника на основі інструментів перевірки кредитоспроможності даної платформи, надаються послуги з проведення розрахунків, збору простроченої заборгованості [4].

Інша модель фінансування – краудфандинг – спрямована на фінансування стартапів, підприємств та ідей на ранніх стадіях розвитку проекту шляхом добровільного об'єднання коштів чи інших ресурсів великої кількості індивідуальних та інституційних інвесторів через онлайн-платформи.

У FinTech також формуються нові сегменти, орієнтовані на кінцевого споживача, конкуруючи з традиційними постачальниками фінансових послуг (наприклад, b2c) і тими, хто створює програмне забезпечення для фінансових послуг (наприклад, b2b). Вони не конкурують з традиційними фінансовими посередниками, але можуть підвищити ефективність банків за рахунок зменшення операційних витрат і ризику під час оцінки позичальників. Банки мають свої сильні сторони на ринку фінансових послуг, і поки рано говорити про те, наскільки швидко впаде популярність банків.

У свою чергу, FinTech також має переваги, які дозволяють йому конкурувати з традиційними гравцями на фінансових ринках. Нове покоління технологій дозволяє нам перейти до абсолютно іншої якості фінансових послуг (рис. 2.2). Для того, щоб відкрити FinTech-бізнес не потрібно купувати сервери, та не потрібно будувати великих інфраструктур – все знаходиться в «хмарі». З кожним роком бізнес-інтернет зростає, і люди все частіше використовують мобільні пристрої для отримання послуг, які раніше

оплачувалися в офісі. Тому рано чи пізно міські відділення більше не будуть суттєвою перевагою для банків [6].

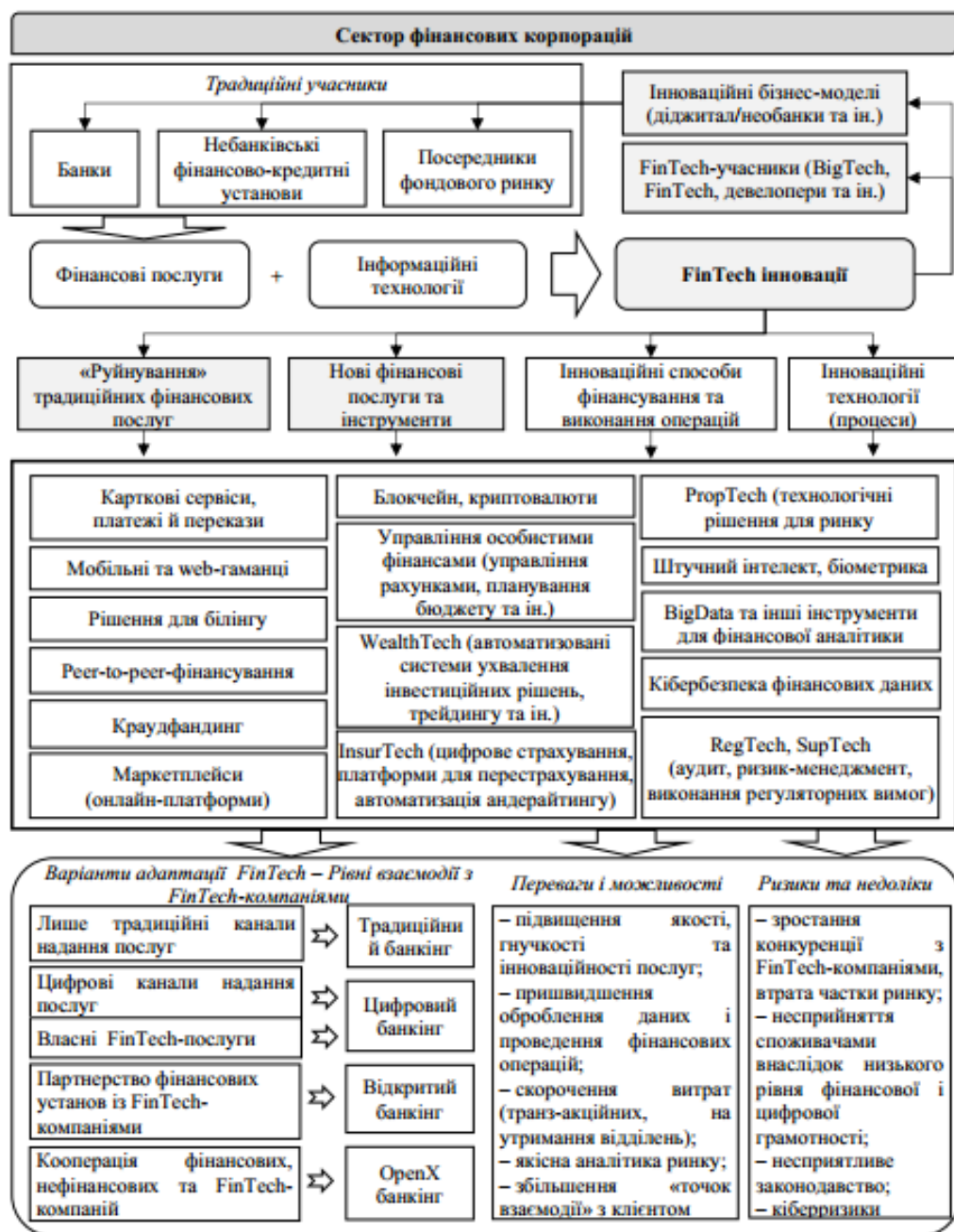

Рис. 2.2. Роль та місце FinTech інновацій у розвитку сектору фінансових корпорацій [34]

За прогнозом консалтингової компанії PwC, до 2025-2030 років у світі не буде банків у традиційному розумінні. Одним із головних факторів, безсумнівно, будуть FinTech-інновації. У 2020 році загальний обсяг інвестицій у фінансові технології склав близько 55 мільярдів доларів США. Поява нових

гравців у цьому просторі має особливість – технологічні компанії, які раніше не ступали у фінансову сферу, зосереджуючись на зростаючій популярності фінтеху, почали ступати у фінансову сферу просуваючи власні ініціативи. IT-гіганти, такі як Microsoft, Apple, Intel і Google, а також соціальні медіа-компанії, такі як Facebook і WeChat, також стали зацікавлені у просторі FinTech технологій [61].

Таким чином, вплив FinTech-інновацій на сферу фінансових корпорацій відображається у появі нових гравців ринку – FinTech-компаній, з одного боку, та в трансформації існуючих форматів фінансових послуг і появі їх нових видів – з іншого.

2.3. Напрями та завдання регулювання FinTech інновацій у секторі публічного управління

Вплив FinTech-інновацій на функціонування сектору публічного управління, в національній економіці, також є досить значним. Розвиток FinTech-інновацій приносить нові можливості та загрози публічному управлінню. Можливість полягає в удосконаленні та розширенні кола інструментів та механізмів регулювання, нагляду, стимулювання економіки та реалізації державної політики у сфері інвестицій та інновацій. З іншого боку, фінтех-інновації є новим явищем для фінансової галузі та її законодавства, тому можуть існувати так звані «сірі зони» – певні види діяльності чи фінансові операції не охоплюються національним регулюванням і можуть використовуватися для здійснення неналежної чи незаконної діяльності [ФінТех в Україні]. Крім того, відсутність законодавчої бази може призвести до недостатнього захисту прав споживачів та інвесторів. Інший набір ризиків пов'язаний з характером і характеристиками використовуваних інформаційних технологій – децентралізація системи, анонімність учасників угод, мережевих ризиків і ризиків втрати інформації тощо.

FinTech-сектор тривалий час залишався поза увагою фінансових регуляторів, оскільки пріоритетність регуляторного впливу визначають системо утворюючі банки та інші фінансові посередники. З цієї точки зору окремі фінансові інновації та фінтех-компанії не вважаються такими, що суттєво впливають на стабільність економічної ситуації, а тому не потребують застосування спеціальних заходів регулювання («занадто малі для регулювання»). Насправді експоненційне, а не лінійне зростання ринку FinTech технологій за останні роки стало справжнім викликом для публічного управління. На даному етапі FinTech-сектор настільки великий, що його занепад або неефективність суттєво вплине на стан усієї фінансової системи («too-big-to-fail») [7].

Те, як країни розглядають і використовують FinTech-нововведення у своїй діяльності, на сьогоднішній день, охоплює три основні сфери: пасивне регулювання, RegTech та проактивне регулювання (рис. 2.3).

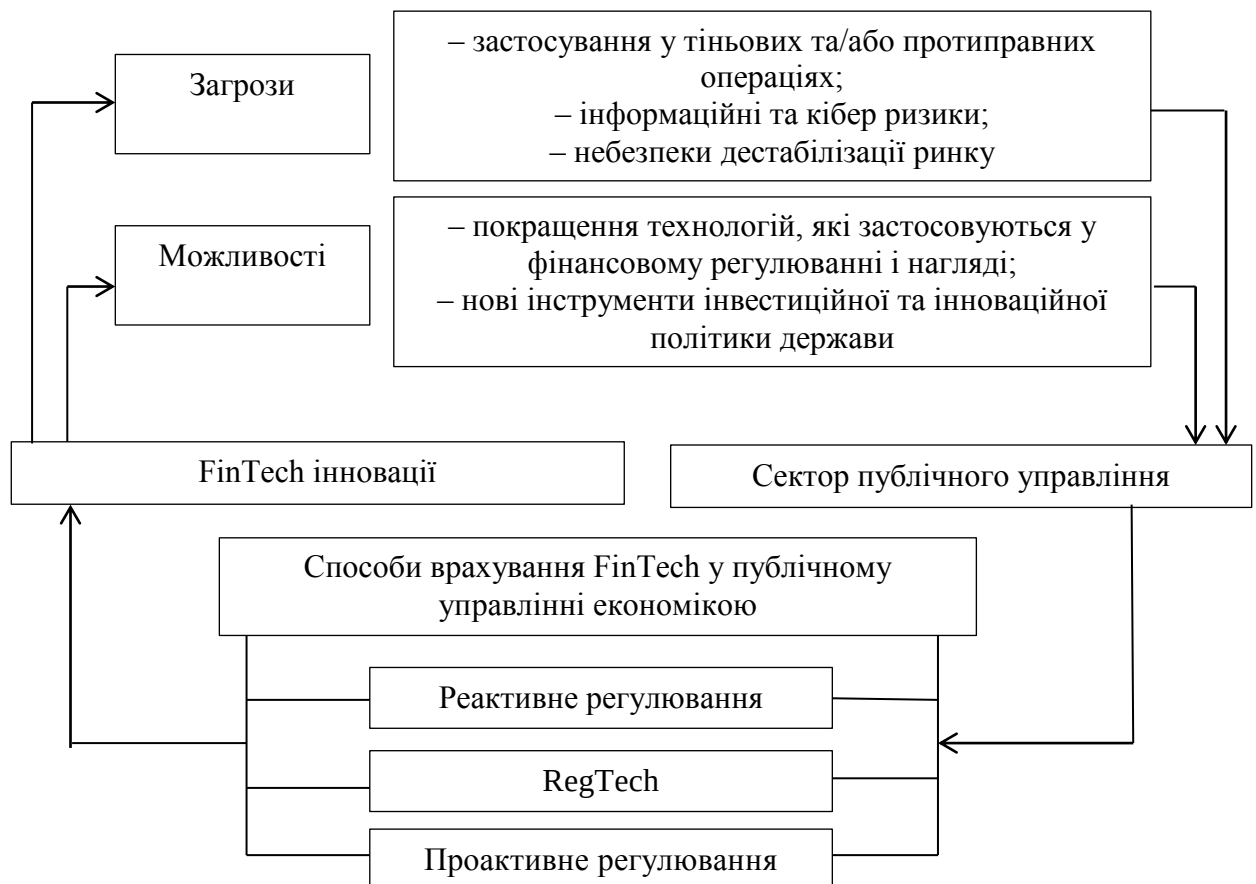

Рис. 2.3. Трансмісія впливу FinTech інновацій на сектору публічного управління національної економіки [30]

Реактивне регулювання передбачає законодавчий розвиток та реалізацію регуляторного впливу держави на FinTech-сектор: в публічному управлінні формуються вимоги до функціонування нових суб'єктів – фінтех-компаній – нових FinTech-сервісів, які забезпечують захист прав споживачі, інвесторів та інші учасники ринку.

Другий напрямок – використання FinTech для надання публічних послуг, забезпечення функціонування публічного сектору, здійснення регуляторної та наглядової діяльності, особливо фінансового моніторингу, контролю особистих фінансових операцій, організації платіжної системи, електронного податкового менеджменту та технології електронної ідентифікації. RegTech (або Regulatory Technology) займає важливе місце в цьому напрямку – забезпечує відповідність компаній і організацій новим вимогам законодавства та їх дотримання [30].

RegTech підвищує ефективність управління ризиками, знижує витрати та підвищує швидкість реагування на зміни нормативних вимог. За допомогою RegTech фінансові установи можуть швидко адаптувати готові рішення до повної відповідності вимогам і стандартам фінансових регуляторів. У діяльності банків RegTech можна розглядати як надбудову власних систем ідентифікації клієнтів, міжбанківських транзакцій і систем захисту від кіберризиків. Для фінансових установ RegTech забезпечує автоматизоване формування та подання звітів, Визначати та усувати ризики для ефективного дотримання мінливих нормативних вимог [30].

Переваги RegTech включають: регулювання на основі фактичних показників; погоджені стандарти даних для спільного використання на національному, регіональному та глобальному рівнях; аналіз транзакцій у реальному часі, онлайн-реєстрація, з відкритим кодом система відповідності [Arner].

Третій напрямок FinTech в публічному управлінні – це проактивне регулювання, тобто використання окремих інструментів фінтеху для стимулювання економіки: наприклад, використання пірингового або

краудфандингового фінансування як додаткового джерела інвестиційних ресурсів для фірм і створення відповідних сприятливих операцій умови для них [49]. Позитивні норми, що дозволяють формувати інноваційні бізнес-пропозиції, існують у багатьох країнах світу: особливо в США, Великій Британії, Гонконгу.

Тому розвиток ринку фінансових послуг на даному етапі характеризується не тільки підвищенням рівня цифровізації, але, що більш важливо, технологізацією фінансових послуг, що проявляється в інтенсивному розвитку нових інформаційних технологій та фундаментальному створенні нових фінансових послуг та інструментів на їх основі.

Вплив FinTech -інновацій на галузь публічного управління відображена у появі нових регуляторних (RegTech) та наглядових (SupTech) інструментів, а також реформуванні системи регулювання ринку FinTech-інновацій для забезпечення економічної безпеки країни.

2.4. Вплив коронавірусу на розвиток міжнародного ринку FinTech

Пандемія глибоко вплинула на фінансові системи в усьому світі, включаючи надання цифрових фінансових послуг та функціонування ринків фінансових технологій. Останні дані свідчать про те, що соціально-економічні потрясіння, пов'язані з глобальною пандемією, серйозно порушили роботу не тільки роботи деяких секторів FinTech, але вдарили по всій фінансовій сфері та економіці в цілому. Хоча для деяких гравців FinTech, ця криза відкрила нові можливості та оголила проблемні місця сучасної системи. Використання мобільних додатків надає можливість доступу до фінансових послуг, особливо під час пандемії, з огляду на введені власними силами чи урядом обмеження щодо пересування та заходи соціального дистанціювання, а також ризик зараження через фізичне використання готівки. Більше того, природа ринку фінтех, як правило, дає постачальникам більшу гнучкість для швидкого

впровадження нових продуктів і послуг або адаптації існуючих у відповідь на потрясіння [2].

Галузь досить спритно відкликнулась на виклик і як наслідок COVID-19 пришвидшує інтеграцію FinTech в економіку, оскільки це полегшує віддалене надання фінансових послуг. Однак фінтех-фірми не є монолітним сектором, а скоріше включають цілий ряд фірм, які надають різні фінансові послуги на основі різних бізнес-моделей. Фінтех-фірми в середньому повідомили про зростання кількості та обсягів транзакцій у річному обчисленні на 13% і 11% відповідно [3].

Вплив COVID-19 на результати діяльності на ринку не є рівномірним у різних вертикалях галузі або географічних юрисдикціях FinTech. За винятком цифрового кредитування, усі вертикалі повідомили про зростання обсягів транзакцій, однак темпи зростання значно відрізнялися. Біржі цифрових активів, цифрові платежі, цифрові заощадження та WealthTech повідомляли про зростання обсягів транзакцій у 1-му кварталі минулого року на понад 20%, тоді як сектори цифрового банкінгу, цифрової ідентичності та RegTech повідомили про більш скромне зростання у порівнянні з минулим роком – приблизно на 10% у 1-2 кварталах. І навпаки, компанії, що займаються цифровим кредитуванням, повідомили про скорочення на 8% в 1-2 кварталах у всьому світі в обсязі та кількості транзакцій, а також про зменшення кількості нових кредитів на 6%. Ця ситуація ускладнилася зростанням на 9% непогашених кредитів. Усі географічні регіони повідомили про зростання обсягу транзакцій, але з вираженими варіаціями серед них, причому найбільше зростання було зафіксовано на Близькому Сході та Північній Африці (40%), за ними йдуть Північна Америка (21%) та Африка на південь від Сахари (21%) [3].

На ринках FinTech з жорсткішими карантинними заходами повідомили про більший ріст обсягу транзакцій. У середньому зростання обсягу транзакцій FinTech на ринках з високою жорсткістю карантинних обмежень було на 50% вищим, ніж у країнах зі слабкими карантинними обмеженнями. Ця тенденція була найбільш очевидною для цифрових платежів, для країн де FinTech у

суворих умовах карантину повідомив про зростання на 29%, що вдвічі більше за показники в країнах зі слабким карантинном за той самий період. Попит на FinTech у сфері фінансування також слідував цій тенденції: обсяг транзакцій зріс на 20% для юрисдикцій з високою жорсткістю проти лише 2% для юрисдикцій з низьким рівнем суворості карантину [3].

FinTech спільнота активно пристосовувалася до умов COVID-19, вносячи зміни до своїх існуючих продуктів, послуг та політики. Дві третини опитаних компаній повідомили, що внесли дві або більше змін у свої продукти чи послуги у відповідь на COVID-19, а 30% повідомили, що зараз це роблять. Найпоширенішими змінами в усіх галузях FinTech були «зменшення та відмова від комісій», «зміни кваліфікаційних скорингових критеріїв/критеріїв вступу» та «лояльність в платежах».

Деякі фінтех-компанії внесли зміни, пов'язані з цінами та оплатою. Зміни в способі оплати праці вказують на те, що фінансові технології повинні були бути більш гнучкими, адаптуючись до обмежень, з якими можуть зіткнутися їхні клієнти через COVID-19. Деякі із зафіксованих змін полягали у зменшенні зборів або комісійних (29% фірм це вже впровадили) та звільнення від сплати комісій (23%) [29].

Для фінтех-фірм важливо змінити спосіб взаємодії з клієнтами під час адаптації, особливо якщо врахувати зростаючу кількість нових клієнтів, які почали користуватися послугами FinTech у 1-2 кварталах 2020 року (на 22% більше в порівнянні з 1-2 кварталами 2019 року).

FinTech випустили ряд нових продуктів та послуг. 60% опитаних компаній повідомили, що запускають новий продукт або послугу у відповідь на COVID-19, а ще 32% планують це зробити. Найпоширенішою зміною для компаній із цифрових платежів стала розробка та впровадження додаткових каналів платежів (38% компаній). Для цифрового кредитування це було збільшення нефінансових послуг з доданою вартістю (наприклад, інформаційних послуг, 35% фірм). Для цифрового залучення капіталу було проведено кампанії з фінансування, пов'язані з COVID-19 (35% компаній) [13].

COVID-19 створює операційні виклики для FinTech, які також зазнають більш високих витрат. Загалом, FinTech повідомили про збільшення в середньому часу простою агентів або партнерів на 5% і збільшення кількості невдалих транзакцій або запитів на доступ до транзакцій на 7% порівняно з тим же періодом 2019 року (1-2 квартал). FinTech також повідомили про зростання витрат на адаптацію на 8% та на витрати на зберігання даних на 11%. Вони також вказали на зниження в середньому на 4% при перегляді цільового показника обороту станом на 2020 фінансовий рік.

Галузь FinTech також повідомила про зростання ризиків у сфері кібербезпеки. FinTech у всьому світі повідомили про 17% зростання кібернебезпек. Фірми з обміну цифровими активами, цифрового банкінгу та цифрових платежів повідомили про найбільше відчутне зростання ризиків кібербезпеки-відповідно на 32%, 20% та 19%. Відповідно до цього, 28% опитаних фірм повідомили, що впроваджують розширені функції проти шахрайства, а ще 12% повідомили, що зараз займаються цими питаннями. Фінтех-компанії також повідомили, що вони відчували збільшення ризику ліквідності (17%) та валютного ризику (12%).

Відповідно до цих викликів фінансовий стан FinTech погіршився під час COVID-19. Більше половини FinTech гравців повідомили, що COVID-19 негативно вплинув на їх резерви капіталу: 21% компаній повідомили про значний вплив, а 30%-про незначний. Близько 40% компаній повідомили, що COVID-19 суттєво негативно (14%) або незначно негативно вплинув (26%) на оцінку їх компаній. Що стосується перспектив збору коштів на майбутнє, відповіді фірм були більш неоднозначними: 34% повідомили про негативний вплив, 21% повідомили про позитивний вплив і 30% фірм повідомили про відсутність змін або сказали, що говорити про це ще зарано. Загалом ці висновки мають місце незалежно від рівня доходу або рівня жорсткості карантину в юрисдикції, де розташовані компанії. Неможливо також не згадати про роль регулятора в стабілізації фінансового ринку та економіки в цілому. 13% фірм повідомили про використання так званої схеми збереження робочих

місць, а 10% скористалися податковими пільгами/субсидіями. Загалом, однак, більшість фірм зазначили, що вони ще не отримали жодної державної підтримки і «терміново потребували» різноманітних державних втручань. Зокрема, 38% фірм повідомили, що терміново потребують доступу до ліквідних активів, 31% - терміново потребують доступу до податкових пільг або субсидій, а 30% потребують негайного включення до пакету стимулів [4].

Уряди всього світу реагували на пандемію безліччю політичних заходів. Для підтримки різних заходів соціально-економічної допомоги, пов'язаних з COVID-19, FinTech відіграють активну роль як партнери по впровадженню різноманітних антиковідних заходів, що спрямовані на підтримку економіки. Існуючі дослідження показали, що потрясіння всередині країн, що впливають на попит або пропозицію, можуть мати негайний і довгостроковий вплив на місцеві темпи впровадження фінтех. Ці дослідження, наголошують, що мережеві ефекти можуть збільшити або зменшити швидкість впровадження в шоківий період. Оскільки все більше людей та компаній використовують цифрові платежі та інші цифрові продукти, переваги для всіх користувачів збільшуються, створюючи зовнішні ефекти, які можуть ще більше прискорити впровадження FinTech. Основне питання, полягає в тому, чи призведе шок до постійно більш високого чи лише тимчасового прискорення впровадження технологій [24].

Американський постачальник банківських послуг допоміг полегшити урядові виплати коштів, оцифрувавши та автоматизувавши застосування та обробку пакету допомоги уряду США. Підприємства, які постраждали від пандемії, звертаються до Fintech, потім Fintech співпрацює з компаніями з цифрового кредитування для автоматизації запитів, допомагає у збиранні необхідних документів, виконанні андеррайтингу та в закритті кредитів. Зважаючи на те, що федеральні заходи допомоги у зв'язку з COVID-19 недоступні для малого та середнього бізнесу, американська компанія з цифрового кредитування вступила в партнерство з загальнодержавним фондом допомоги у зв'язку з COVID-19, щоб виплачувати позики цьому сегменту.

На сьогоднішній день немає досліджень, які б розглядали, як потрясіння глобального рівня, впливають на різні країни [25].

Враховуючи широкий спектр потенційних переваг (і ризиків) від більш широкого впровадження цифрових фінансів і фінтех, зокрема для пом'якшення наслідків великих потрясінь, таких як COVID-19, це може мати важливі наслідки як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі.

Враховуючи важливу роль, яку FinTech може зіграти у підтримці досягнення ключових цілей розвитку, таких як фінансова інтеграція, політикам необхідно чітко розуміти регуляторні та урядові потреби, які є необхідними для FinTech. Тільки розуміючи, які додаткові політичні втручання чи регуляторні заходи можуть надати підтримку цій молодій галузі, можна забезпечити її розвиток та швидкий ріст.

FinTech отримали певну підтримку від регуляторів цінних паперів, центральних банків, урядів та інших регулюючих органів у світлі COVID-19. Важливо згадати, що загалом такі регуляторні заходи були розроблені та застосовувалися не виключно для індустрії FinTech, але здебільшого застосовувалися як загальносекторні заходи для стабілізації у сфері фінансових усіх фінансових послуг.

Висновки до розділу 2

Вивчення та науковий аналіз секторальних особливостей дослідження Fintech інновацій дає можливість зробити наступні висновки:

1. FinTech має переваги, що дозволяють йому конкурувати з традиційними учасниками фінансового ринку. Нове покоління технологій дозволяє перейти до зовсім іншої якості фінансових послуг. Для відкриття FinTech-бізнесу не потрібно купувати сервер і будувати велику інфраструктуру – все розташовується в «хмарі». З кожним роком комерційний інтернет розвивається, люди все частіше користуються мобільними пристроями для отримання послуг, які раніше оплачували в офісі. Так що рано чи пізно наявність відділень в містах перестане бути вагомим перевагою для банків.

2. Сучасний етап розвитку ринку фінансових послуг характеризується не лише зростанням рівня цифровізації, але й технологізацією фінансових послуг, що проявляється у інтенсивному розвитку нових інформаційних технологій та створенні на їх основі принципово нових видів фінансових послуг і інструментів.

3. Найбільший трансформаційний вплив FinTech інновації здійснюють на сектор фінансових корпорацій, з якого далі відбувається міжсекторальна трансмісія цього впливу на три інші сектори національної економіки. У процесі міжсекторальної трансмісії FinTech інновації набувають нових ознак, характерних кожному сектору.

4. У секторі фінансових корпорацій вони зумовлюють трансформацію існуючих видів фінансових послуг, появу нових їх різновидів, а також виникнення нових FinTech-учасників ринку.

5. Сектори нефінансових корпорацій та домогосподарств виступають основними споживачами FinTech інновацій, які залежно від своїх потреб формують попит на різні FinTech-послуги й технології.

6. Вплив FinTech інновацій у секторі публічного управління виявляється у появі нових регуляторних (RegTech) та наглядових (SupTech) інструментів, а також у реформуванні системи регулювання ринку FinTech інновацій з огляду на забезпечення економічної безпеки держави.

7. Пандемія глибоко вплинула на фінансові системи в усьому світі, включаючи надання цифрових фінансових послуг та функціонування ринків фінансових технологій. Останні дані свідчать про те, що соціально-економічні потрясіння, пов'язані з глобальною пандемією, серйозно порушили роботу не тільки роботи деяких секторів FinTech, але вдарили по всій фінансовій сфері та економіці в цілому. Хоча для деяких гравців FinTech, ця криза відкрила нові можливості та оголила проблемні місця сучасної системи.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ FINTESCH В ІНВЕСТИВАННІ ТА ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМАХ

3.1. Шляхи розвитку ринку FinTech в Україні

Події сьогодення в умовах світової пандемії коронавірусу COVID-19 та війни в Україні демонструють стрімкий злет обсягів електронної комерції та попиту на онлайн-продукти фінансового ринку. Сьогодні фінтехнології в банківському бізнесі це не питання переваги, це необхідність використання банківських онлайн-продуктів, платіжних карток із розширеними функціями, сучасних методів дистрибуції банківських продуктів, використання віртуальних валют, оверсайт, системи швидких переказів, щоденного банкінгу тощо. Дистанційний банкінг та багатоканальне обслуговування філії як екосистеми для роботи з клієнтами, адаптивна архітектура каналів – в пріоритеті для основної активної частини населення (18–50 років), темп розвитку й інформативне навантаження сьогодення вимагає функціонування цифрових і мережевих технологій, CRM-технологій, з високим рівнем автоматизації та самообслуговування, включаючи багатфункціональні технології сучасного банківського бізнесу.

В Україні електронна комерція демонструє високу динаміку розвитку, стимулюючи кількість та обсяги безготівкових операцій. У 2020 році зростає кількість стартапів у фінтех індустрії, що спрямовані на допомогу і спрощення фінансових послуг, що повністю відповідають цілям бізнесу (табл. 3.1).

Процес регулювання ринку FinTech в Україні підтримується Національним банком України, який прийняв Стратегію розвитку фінансового сектору України до 2025 р. (рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 27.12.2019 р. №797). Стратегія презентована 16 січня 2020 року за сприяння Проєкту USAID «Трансформація фінансового сектору» [39].

Провідні продукти ринку фінтех в Україні

№	Назва	Короткий опис
1	PayCore.io	Нова платіжна платформа для вирішення питань онлайн середнього та великого бізнесу. З її допомогою компанії безпечно відправляють і отримують грошові кошти
2	Todobank	Мобільний банк, послуги якого доступні клієнтам дистанційно. Є можливість здійснювати швидкі перекази, здійснювати платежі, змінювати ліміти на розрахунки, контролювати фінанси і навіть замовляти і отримувати платіжні картки. Банк працює за ліцензією АТ «Мегабанк»
3	MOSST	Інструмент на ринку грошових переказів, що дозволяє здійснювати грошові перекази використавши тільки номер мобільного телефону або електронну пошту, платити за товар у касах торгових точок за допомогою штрих-коду, створеного в мобільному додатку, а також використовувати торговий еквайринг і прийом платежів за картами «Visa» й «MasterCard»
4	PayLastic	Додаток, що приймає платежі за картами використовуючи месенджери та розрахований для малого бізнесу, який не може дозволити собі встановити POS-термінал. Він розрахований для бізнесу, що бажає збільшити продажі товарів і послуг використовуючи безконтактні розрахунки через чат-ботів
5	Finik.Pro	Розробка програмного забезпечення для банківських і небанківських Фінтехрішень, послугами якого сьогодні користуються державні банки «Укргазбанк» і «Альфа-Банк». Платформа допомагає дистанційно відкривати IBAN рахунки, безпечно проходити багаторівневу систему перевірки, підключати та відключати додаткові послуги в режимі онлайн
6	Mo.cash	Форма кредитування працює, як звичайний P2P переказ, а перевірка потенційних позичальників проводиться за допомогою спеціальної власної та міжнародної системи оцінки ризиків
7	Panzly	Платформа, де можна придбати онлайн страховий поліс на випадок відміни або затримки авіарейсу на 2+ години. Стартап вже підписав договір про співпрацю з європейською страховою компанією, яка обслуговує 18 країн
8	ReporTax	Спеціальний бот-бухгалтер, за допомогою якого можна платити податки, заповнювати та подавати звітність для єдиного соціального внеску та єдиного податку в податкові органи, а також отримувати нагадування про чергові податкові платежі

Результатом впровадження Стратегії розвитку фінтеху має бути [41]:

- більшість гравців ринку перейдуть на стандарти відкритого банкінгу та інструменти віддаленої ідентифікації та верифікації;
- кількість безготівкових платежів – 85 %;
- кількість протестованих у запусненій регуляторій пісочниці інноваційних продуктів – в межах 16–20 на рік;
- збалансований розвиток усіх ніш фінтеху;
- поширене використання інноваційних технологій у наглядових та регуляторних процесах;
- входження Національного банку України до «глобальної пісочниці» – Глобальної мережі фінансових інновацій (GFIN);
- розвинуте академічне середовище з підготовки спеціалістів з цифрових фінансів.

На сучасному етапі покращується правове середовище для підтримки FinTech та інших стартапів, а саме надано дозвіл на підписання рахунків та угод електронним підписом; банки вже не зобов'язані перекладати документи українською, якщо вони складені англійською; вітчизняні IT-компанії продовжують користуватися спрощеним оподаткуванням, а саме 5% на рік; НБУ продовжує поступово знімати обмеження на репатріацію дивідендів (ліміт підвищено до 5 000 000 доларів США на одну юридичну особу на рік); НБУ активно відстоює прийняття директив Європейського Союзу, наприклад у PSD2, у внутрішніх законодавчих актах; прийнято Закон України «Про електронні довірчі послуги» від 5 жовтня 2017 р.

НБУ активно підтримує проект національної системи «Bank ID». Така система дасть змогу будь-якому клієнту, який вже пройшов процедуру KYC в одному банку та отримав національний «Bank ID», використати його для відкриття рахунків у будь-якому іншому банку [25].

Незважаючи на зростаючу конкуренцію з боку нових високотехнологічних структур, традиційні фінансові посередники зберігають певні конкурентні переваги. На рис. 3.1 представлено результати проведеного у

2021 р. опитування топ-менеджерів фінансового сектору щодо оцінювання ключових переваг банків порівняно з FinTech.

Рис. 3.1. Основні переваги традиційних банків порівняно з FinTech-компаніями [Коваленко]

Згідно з Постановою НБУ від 28 грудня 2018 р. № 162, з 5 серпня 2019 р. банки зобов'язані відкривати клієнтам нові рахунки у стандарті IBAN, а з 1 листопада 2019 р. застосування IBAN є обов'язковим для усіх банків під час здійснення переказів коштів. Впровадження стандарту ISO 20022 почалося з 2021 р. [18].

Віртуалізація фінтеху стимулювала появу нових інструментів для надання фінансових послуг, зростання популярності необанкінгу, криптовалют, мобільних програм та інноваційних IT-технологій.

Характеристику форм прояву FinTech в Україні представлено у таблиці 3.2.

Необанкінг. Цей глобальний тренд залишається актуальним для сфери й активно розвиватиметься в Україні. Варто очікувати не лише появи нових локальних гравців, а й виходу на український ринок західних фінтех-компаній. Популярність необанкінгу пояснюється зручністю та швидким реагуванням на

запит клієнта. У 2022 році необанки продовжать витіснити традиційний банкінг. Зараз фізособи заходять до банків набагато рідше, ніж два роки тому. Digital-банки активно розширюватимуть свою частку на ринку фінансових послуг.

Таблиця 3.2

Характеристика форм прояву FinTech в банківській системі України [32]

Форма FinTech	Характеристика
Кредитування P2P як альтернатива роздрібному кредитуванню	Банки дають інформаційну платформу для реалізації кредитування, в якому фігурантами виступають фізичні особи, одна іншій надає кредит на визначених умовах. Вперше кредитування P2P представив Приватбанк, пропонуючи високу дохідність – 5% річних від базових ставок
Блокчейн-технологія	Можливість зберігати та оперувати великими обсягами даних, ресурсами учасників FinTech реалізуючи транзакції осіб, котрі беруть участь основного контрагента, а саме банку або платіжної системи, а також створюється криптовалюта засобом запису інформації про транзакції осіб
Надання онлайн-кредитів засобами електронних платіжних систем	Новітні розробки у сфері онлайн-кредитування, мобільних платежів, цифрових миттєвих переказів, грошових переказів без потреби присутності клієнта. В Україні перший «Monobank» створено у 2017 р.

Криптовалюта. Держава обіцяє створити правове поле для легалізації криптобізнесу в країні. Це стимулюватиме його розвиток. Мова йде про прихід міжнародних гравців, збільшення інвестицій у сектор, розвиток локальних проектів і зростання кількості криптостартапів. Легалізація стане прикладом win-win-стратегії: віртуальні активи перейдуть із сірої зони до легальної, а держава отримає додатковий дохід у формі податку на прибуток від продажу «крипти».

Після впровадження необхідного законодавства в Україні варто чекати якщо не буму інвестицій у криптовалюту, то однозначно активного розвитку цього напрямку та відкриття представництв великих криптокомпаній і бірж.

Фінансові екосистеми. Їх створення залишиться в тренді. Єдина платформа, що об'єднує різні компанії, дозволяє задовольняти максимум ключових потреб клієнтів, надавати широкий спектр фінансових і нефінансових послуг. Через одну компанію екосистеми можна було отримати доступ до всіх інших пов'язаних сервісів, що входять до неї. Усі питання повинні вирішуватися онлайн – швидко, зручно та комфортно. Це вагома конкурентна перевага, яка робить бізнес більш прибутковим і клієнтоорієнтованим.

Стимулюватиме створення фінансових екосистем запровадження наступного року в Україні Open banking. Важливо, щоб банківський сектор був готовим до нових умов роботи.

Open banking. У 2022 році фінансовий сектор України продовжить підготовку до впровадження Open banking, який, як очікується, запрацює у 2023 році. Єдина платіжна екосистема розширить можливості банків, фінтеху та клієнтів. Необхідно використовувати відкриті дані для створення персоналізованих рішень і вбудовування фінансових сервісів у продукти інших гравців.

Банки матимуть додатковий канал для продажу своїх продуктів. Це скоротить їх витрати на утримання великих фронт-систем. Open banking вимагатиме від учасників розбудови бізнес-моделі, і ті, хто зроблять це, виграють. Старі підходи вже не працюють. Ті, хто до цього не готові, опиняться за бортом.

Основні передумови, що стосуються наявних переваг і можливостей подальшого розвитку публічних механізмів FinTech-індустрії, а також аналіз основних загроз і слабких сторін, представлені в форматі SWOT-аналізу українського ринку FinTech (табл. 3.3).

Серед ключових переваг для банків виділено підвищення рентабельності операційної діяльності та розширення клієнтського портфеля. Як основний недолік цифрової трансформації більшість керівників банків відзначають її значну вартість. Витрати банків на ІТ в середньому розподіляються таким чином: 60,3% ІТ-бюджету спрямовані на підтримку наявної інфраструктури;

18,7% – на розвиток нової інфраструктури програмного забезпечення; 14,1% – на нову апаратну інфраструктуру; 6,9% – на стратегію, розвиток бізнес-процесів і планування.

Таблиця 3.3

SWOT-аналіз розвитку цифрового банкінгу в Україні [37]

СИЛЬНІ СТОРОНИ (Strengths)	СЛАБКІ СТОРОНИ (Weaknesses)
– збільшення прибутковості завдяки відсутності витрат на філії; – скорочення часу виведення нових банківських продуктів на ринок; – підвищення лояльності клієнтів і можливість встановлення швидкого зворотного зв'язку з клієнтами; – розширення клієнтської бази, особливо за рахунок залучення молодих клієнтів; – поліпшення операційної діяльності та підвищення ефективності оперативного управління банком	– висока вартість цифрової трансформації; – застаріле законодавство; – відсутність досвіду і технологічних знань у членів правління і співробітників банку в фінтах-галузі; – обмежена чисельність діджитал-спеціалістів; – відсутність у половини банків цифрової стратегії розвитку; – недовіра клієнтів до банківських установ; – необхідність забезпечення безпеки і конфіденційності; – слабкий рівень інфраструктури ІКТ в ряді регіонів України
МОЖЛИВОСТІ (Opportunities)	ЗАГРОЗИ (Threats)
– поява нових, більш дешевих технологічних рішень; – скорочення цифрового розриву між містом і селом, між різними регіонами України; – розвиток фінансової інклюзії населення; – розвиток «безготівкової економіки»; – подальший розвиток державної програми цифрової трансформації	– можливість кібератак, несанкціонований доступ до персональних і корпоративних даних; – інтернет-шахрайство; – технологічні ризики (неполадки в роботі, перебої або відсутність доступу в систему); – операційні ризики (помилки при виконанні операцій); – поширення негативної інформації про роботу невдоволеними клієнтами; – вивезення грошових коштів з країни для приховування активів від регулюючих органів

Розвиток ринку FinTech стимулюють три основні чинники:

- зростаючий попит – зростання затребуваності фінансових послуг, одержуваних як населенням, так і бізнесом через інтернет або мобільний зв'язок. Причинами зростаючого попиту є фінансові технології, які підвищують доступність фінансових послуг (як для населення, так і для бізнесу);
- активність регулятора – діяльність влади, в результаті якої формується єдиний національний FinTechпростір і інфраструктура;
- динамічність пропозиції – висока чутливість FinTech-компаній до зростаючого попиту (регулярний вихід на ринок нових продуктів і послуг). Причинами динамічної прозорості є тенденція до цифровізації, яка є актуальною для всіх індустрій.

Розвиток та впровадження FinTech-технологій передбачає ряд переваг для всіх учасників господарювання (рис. 3.2)

Рис. 3.2. Переваги розвитку та впровадження FinTech-технологій [44]

Однак варто відзначити, що крім наявних переваг впровадження FinTech-технологій слід враховувати і можливі негативні наслідки. Зокрема,

користування он-лайн послугами фінансових технологій не виключає можливості недобросовісного їх використання, а саме, різного рівня хакерських та вірусних атак, що потребує забезпечення належного рівня інформаційної та кібербезпеки, захисту персоніфікованих даних та ключів доступу.

3.2. Впровадження інноваційних продуктів із використанням NFCмодуля

У сучасному цифровому середовищі важливу роль та значення має швидкість реалізації розрахунків. В даному аспекті, в діяльності банківських установ виходить реалізація платіжних інструментів з використанням технології безконтактних розрахунків та системи Pay Pass [57].

В науковій літературі, безконтактні картки визначають як інноваційний продукт, котрий дозволяє миттєво оплачувати необхідні рахунки лише приклавши платіжний засіб (картку або мобільний телефон) до терміналу. Провести зазначену оплату можливо із використанням платіжних карток міжнародних систем MasterCard із технологією PayPass та Visa із технологією PayWave, при цьому немає суттєвої необхідності підтверджувати пін-код та ставити підпис на отриманому чеку.

Зазначена технологія дає споживачу ряд переваг, зокрема:

1. Значно заощаджує час на здійснення покупки. При значній кількості покупок важливо клієнту оперативно розраховуватися не шукаючи готівкові кошти, що дає можливість розвантажити клієнта та зекономити час на реалізації даних покупок.

2. Легкість використання. Достатньо лише прикласти картку до терміналу на касі і покупка миттєво буде оплачена.

3. Універсальність. Можливість використання платіжних карток із відповідними технологіями у різноманітних платіжних терміналах у всьому світі, при цьому не залежно чи термінал підтримує технологію PayPass/PayWave чи ні.

4. Різноманітність. Можливість відкриття карток із різними технологіями оплати PayPass/ PayWave.

5. Кешбек. Картки дають широкі можливості повернення частини коштів на картку при оплаті, фактично тим самим стимулюючи споживача до купівлі значної кількості товарів.

Використання технологій безконтактної оплати відбувається фактично через реалізацію наступних етапів (рис. 3.3):

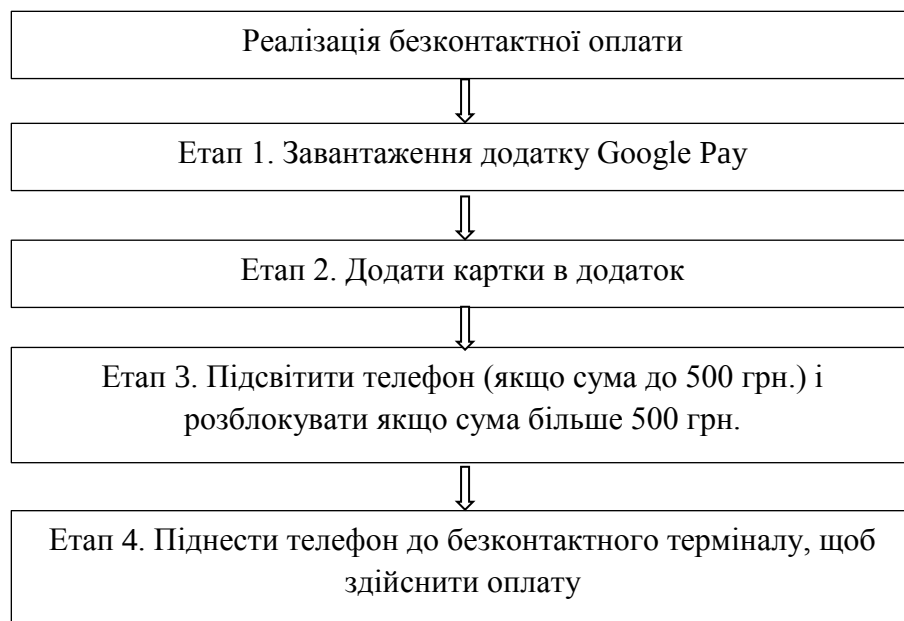

Рис. 3.3. Етапи реалізації безконтактної оплати із використанням модуля – NFC у смартфоні

На сучасному етапі значна кількість вітчизняних банків вже приєдналася до реалізації даного платіжного інструменту, серед них слід виділити: «Приватбанк» (найперший банк використовує технології безконтактних платежів), «Ощадбанк», «Укрсиббанк», «А-банк», «ТАС-банк», «Альфа-банк», «ОТП-банк», «Рада-банк», «Форвард-банк» та ін.

У 2018 році в Україні емітовано та видано близько 6,7 млн. карток (на 67% ніж у попередньому періоді) котрі мають безконтактні засоби оплати, саме зазначене стимулює зростання випуску та привабливість даного платіжного інструменту. Національний банк України зазначає зростання популярності безконтактних операцій, що також позитивно впливає на

формування і розширення в нашій країні безконтактної платіжної інфраструктури. Із початку звітнього 2022 року вітчизняна мережа торговельних POS-терміналів збільшилася на 14,1% – до 318,4 тисячі одиниць, при чому 89% платіжних терміналів визначають можливість здійснення безконтактної оплати.

Співвідношення загальної кількості платіжних терміналів (контактних та безконтактних) до чисельності постійного населення України станом на 01 жовтня 2022 року становило 8,0 тис. шт. на 1 млн. населення. Водночас регіональний розподіл термінальної мережі на території України залишається нерівномірним. Найменша кількість платіжних пристроїв на одного жителя спостерігається на заході країни та у Луганській, Донецькій областях.

У цілому, важливим є стимулювання отримання безконтактних платіжних засобів, що стимулюватиме зростання кількості клієнтів, збільшуватиметься швидкість їх обслуговування, забезпечуватиметься їх задоволеність. Поряд із цим банківській установі важливо усвідомити і недоліки реалізації даних операцій:

1. Конфлікт інтересів комерційного банку та мобільного оператора. І перші і другі прагнуть отримати контроль над реалізацією NFC платежів, при цьому ведуться дискусії по обслуговуванню та оплаті за реалізацію даних операцій.

2. Розвиток карткової інфраструктури є основною проблемою для повноцінного використання NFC-модуля. На переконання аналітиків компанії Celent комерційні банки потратили значну частку коштів на просування пластикових продуктів, при цьому банки відзначають поки не велику прибутковість реалізації платежів із використанням NFC-модуля, відповідно значний ризик становлять значні витрати на просування безконтактної оплати, формування технологій та інфраструктури та значні витрати на створення та обслуговування ІТ-частини даного процесу.

3. Конфлікт інтересів учасників ринку та компаній, котрі формують інфраструктуру безконтактних оплат.

3.3. Формування та просування нового банківського продукту «Цифровий безконтактний гаманець» в діяльності комерційних банків

В аспекті зростання ефективності комерційної діяльності банків важливо реалізовувати сучасні концепції розвитку банківських продуктів. Найбільш доцільним, в даному аспекті є сучасний продукт – «Цифровий безконтактний гаманець», котрий реалізується на платформі Mastercard Enablement Digital Service (MEDS) і дозволяє споживачу швидко та безпечно розраховуватися у терміналах в Україні та світі.

Технологія MEDS дає можливість перетворити будь-який пристрій з підключенням до Інтернету на платіжний інструмент. Під час відцифрування платіжної картки створюється унікальний токен, використання якого забезпечує максимальний рівень захисту платіжної транзакції. Безконтактно, зокрема за допомогою смартфона, можна розраховуватися у вендингових апаратах, паркоматах, на АЗС; оплатити проїзд у громадському транспорті.

Даний продукт має вигляд пластикової картки із вбудованим чіпом, котрий розширює можливості реалізації механізму розрахунків – дотику картки, вставляння картки в POS-термінал, проведення картки в пунктах оплати із введенням піну. Прототип картки «Цифровий безконтактний гаманець» комерційного банку представлено на рисунку 3.4.

Рис. 3.4. Прототип картки «Цифровий безконтактний гаманець» комерційного банку [26]

Ідентифікація клієнта та особливості розрахунку із використанням даного платіжного інструменту представлено на рис. 3.5. Побудова операції – платежу включає три взаємопов'язаних етапи:

- на першому – необхідно вставити картку чіпом вперед у термінал;
- на другому етапі – залишити картку у терміналі та виконати необхідні дії, що він пропонує;
- на третьому етапі – витягнути картку, коли термінал сповістить про завершення транзакції.

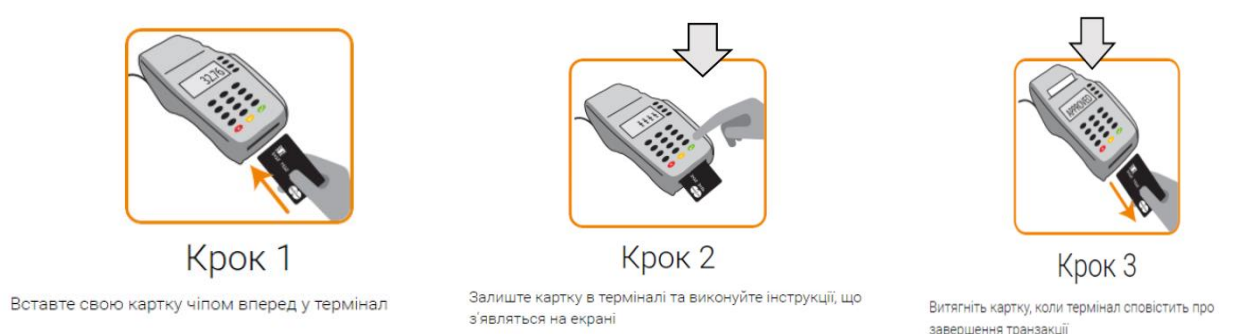

Рис. 3.5. Механізм оплати із використанням картки «Цифровий безконтактний гаманець» комерційного банку [26]

Іншим механізмом оплати може стати мобільний телефон із NFC, використання якого може прив'язати через додаток даний платіжний інструмент і в подальшому використовувати саме телефон для оплат. Даний платіжний інструмент «Цифровий безконтактний гаманець» дає широкі можливості і виступає найбільш безпечним джерелом реалізації банківських операцій. Навіть якщо клієнтом втрачено телефон картку можна заблокувати через додаток або повідомлення до сервіс-центру, тому надзвичайно низька ймовірність втрати коштів із даної картки.

Основні характеристики продукту у порівнянні з наявним продуктом платіжною картою подані в табл. 3.4.

Здійснивши порівняння банківських продуктів платіжна картка та платіжна картка «Цифровий безконтактний гаманець» необхідно відмітити

ряд переваг пропонованого продукту – розширений кеш-бек, вільні кошти формують депозитний рахунок, можливість рекомендації та мотиваційна основа, наявність додаткового захисту даних та платежів.

Таблиця 3.4

Основні характеристики продукту «Цифровий безконтактний гаманець»
у порівнянні із наявним продуктом платіжною карткою [26]

Характеристики	Продукт платіжна картка	Продукт платіжна картка «Цифровий безконтактний гаманець»
Розмір кредиту	до 200000 грн.	до 100000 грн.
Кредитний період	до 62 днів	до 62 днів
Кешбек	2 категорії товарів (1 - 2%)	Розширений залежить від вибору споживача (2-5%)
Банківські операції	Переказ, поповнення мобільного, поповнення рахунків	Переказ, поповнення мобільного, поповнення рахунків, нарахування 10% на залишок власних коштів
Зняття готівки	Комісія 2% від суми	Комісія 2% від суми
Додаткові опції	Можливість оплати через додаток із використанням телефону	Можливість оплати через додаток із використанням телефону, смарт-технології, оплата по рекомендаціях (50 грн. на рахунок)
Захист	Пін-код, мобільний додаток, сервіс-центр	Пін-код, мобільний додаток, сервіс-центр, чіп

У цілому, стимулювання впровадження даного продукту також обумовлюється розвитком в Україні мережі безконтактних розрахунків, що стимулюватиме зростання задоволеності клієнтів через можливість оплати із використанням банківського продукту «Цифровий безконтактний гаманець» комерційного банку у вендінгових апаратах, паркоматах, АЗС, оплата проїзду в транспорті та таксі та інше. А також формування іміджу нової формації людей котрі використовують у побуті інноваційні технології.

Висновки до розділу 3

Вивчення та науковий аналіз напрямів удосконалення та перспектив впровадження Fintech в інвестуванні та платіжних системах дає можливість зробити наступні висновки:

1. Сьогодні фінтехнології в банківському бізнесі це не питання переваги, це необхідність використання банківських онлайн-продуктів, платіжних карток із розширеними функціями, сучасних методів дистрибуції банківських продуктів, використання віртуальних валют, оверсайт, системи швидких переказів, щоденного банкінгу тощо.

2. Процес регулювання ринку FinTech в Україні підтримується Національним банком України, який прийняв Стратегію розвитку фінансового сектору України до 2025 р. (рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 27.12.2019 р. №797). Стратегія презентована 16 січня 2020 року за сприяння Проєкту USAID «Трансформація фінансового сектору».

3. В науковій літературі, безконтактні картки визначають як інноваційний продукт, котрий дозволяє миттєво оплачувати необхідні рахунки лише приклавши платіжний засіб (картку або мобільний телефон) до терміналу. Провести зазначену оплату можливо із використанням платіжних карток міжнародних систем MasterCard із технологією PayPass та Visa із технологією PayWave, при цьому немає суттєвої необхідності підтверджувати пін-код та ставити підпис на отриманому чеку.

4. На сучасному етапі значна кількість вітчизняних банків вже приєдналася до реалізації даного платіжного інструменту, серед них слід виділити: «Приватбанк» (найперший банк використовує технології безконтактних платежів), «Ощадбанк», «Укрссибанк», «А-банк», «ТАС-банк», «Альфа-банк», «ОТП-банк», «Рада-банк», «Форвард-банк» та ін.

5. Технологія MDES дає можливість перетворити будь-який пристрій з підключенням до Інтернету на платіжний інструмент. Під час відцифрування платіжної картки створюється унікальний токен, використання якого забезпечує максимальний рівень захисту платіжної транзакції. Безконтактно,

зокрема за допомогою смартфона, можна розрахуватися у вендингових апаратах, паркоматах, на АЗС; оплатити проїзд у громадському транспорті.

6. У цілому, стимулювання впровадження даного продукту також обумовлюється розвитком в Україні мережі безконтактних розрахунків, що стимулюватиме зростання задоволеності клієнтів через можливість оплати із використанням банківського продукту «Цифровий безконтактний гаманець» комерційного банку у вендингових апаратах, паркоматах, АЗС, оплата проїзду в транспорті та таксі та інше. А також формування іміджу нової формації людей котрі використовують у побуті інноваційні технології.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження магістерської роботи можемо зробити такі висновки:

1. Термін «FinTech» застосовується по відношенню до різних об'єктів – бізнес-моделей, технологій, галузей, послуг, інновацій. «FinTech інновація» як окремий об'єкт дослідження має принаймні 3 специфічні ознаки, які відрізняють її від інших об'єктів: 1) її результатом можуть бути не тільки нові фінансові продукти та технології (процеси), але й інноваційні бізнес-моделі та нові ринкові суб'єкти – FinTech компанії; 2) є радикальною інновацією, що істотно змінює окремі фінансові послуги та їх ринок в цілому; 3) обов'язковим є використання в її основі певної інформаційної технології, часто також інноваційної.

2. Ринок FinTech інновацій можна структурувати за чотирма базовими критеріями: 1) вид фінансової послуги (платежі, перекази, розрахунки; депозити, позики, залучення капіталу; управління інвестиціями; страхування; послуги інфраструктурних учасників); 2) тип суб'єкта – надавача FinTech послуг (великі технологічні компанії; інфраструктурні компанії; діджитал- та необанки; незалежні FinTech компанії; FinTech підрозділи в структурі банків та інших фінансових установ); 3) вид інноваційної технології, що формує базовий концепт FinTech інновацій (блокчейн, смарт-контракти; маркетплейси; хмарні технології; штучний інтелект; аналітика і безпека даних; інтерфейси програмування).

3. Враховуючи глобальні мегатренди, які пронизують усі індустрії, компанії прагнуть стати центром відразу кількох макрорівневих систем, щоб взаємодіяти з клієнтом протягом всього його життєвого, а не тільки клієнтського шляху. Відбувається розмиття меж індустрій, унаслідок чого великі компанії починають оперувати у межах своєї промисловості, а й у межах суміжних індустрій.

4. Фінансові інновації почали змінювати ландшафт індустрії фінансових послуг ще на початку цього десятиліття і до його кінця привели до масштабної зміни парадигми для більшості компаній, як на найбільших ринках-лідерах, так і на більш дрібних ринках фінансових послуг, що розвиваються. Одне залишається незмінним: фінансові послуги та екосистеми стають близькими концепціями.

5. Найбільший трансформаційний вплив FinTech інновації здійснюють на сектор фінансових корпорацій, що полягає як у зміні спектру фінансових послуг і каналів їх надання, так і в появі FinTech компаній як нових учасників ринку. Для секторів не фінансових корпорацій та домогосподарств як основних споживачів FinTech послуг та технологій FinTech інновації створюють умови для підвищення фінансової інклюзії. В секторі публічного управління FinTech інновації передусім є об'єктом та водночас – основою формування специфічного різновиду регулювання – RegTech/SupTech.

6. Вплив FinTech інновацій у секторі публічного управління виявляється у появі нових регуляторних (RegTech) та наглядових (SupTech) інструментів, а також у реформуванні системи регулювання ринку FinTech інновацій з огляду на забезпечення економічної безпеки держави.

7. Пандемія глибоко вплинула на фінансові системи в усьому світі, включаючи надання цифрових фінансових послуг та функціонування ринків фінансових технологій. Останні дані свідчать про те, що соціально-економічні потрясіння, пов'язані з глобальною пандемією, серйозно порушили роботу не тільки роботи деяких секторів FinTech, але вдарили по всій фінансовій сфері та економіці в цілому. Хоча для деяких гравців FinTech, ця криза відкрила нові можливості та оголила проблемні місця сучасної системи.

8. Важливим є стимулювання отримання безконтактних платіжних засобів, що стимулюватиме зростання кількості клієнтів, збільшуватиметься швидкість їх обслуговування, забезпечуватиметься їх задоволеність. Поряд із цим банківським установам важливо усвідомити і недоліки реалізації даних операцій: 1. Конфлікт інтересів комерційного банку та мобільного оператора. І

перші і другі прагнуть отримати контроль над реалізацією NFC платежів, при цьому ведуться дискусії по обслуговуванню та оплаті за реалізацію даних операцій; 2. Розвиток карткової інфраструктури є основною проблемою для повноцінного використання NFC-модуля.

9. На переконання аналітиків компанії Celent комерційні банки потратили значну частку коштів на просування пластикових продуктів, при цьому банки відзначають поки не велику прибутковість реалізації платежів із використанням NFC-модуля, відповідно значний ризик становлять значні витрати на просування безконтактної оплати, формування технологій та інфраструктури та значні витрати на створення та обслуговування ІТ-частини даного процесу; 3. Конфлікт інтересів учасників ринку та компаній, котрі формують інфраструктуру безконтактних оплат.

10. Важливо впровадити новий продукт «Цифровий безконтактний гаманець», котрий дає переваги над діючими – розширений кеш-бек, вільні кошти формують депозитний рахунок, можливість рекомендації та мотиваційна основа, наявність додаткового захисту даних та платежів.

11. Стимулювання впровадження даного продукту обумовлюється розвитком в Україні мережі безконтактних розрахунків, що стимулюватиме зростання задоволеності клієнтів через можливість оплати із використанням банківського продукту «Цифровий безконтактний гаманець» комерційного банку у вендінгових апаратах, паркоматах, АЗС, оплата проїзду в транспорті та таксі та інше.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Безпалий Р.В. Фінтех-інновації: передумови становлення та сучасні тенденції. Інвестиції: практика та досвід. № 2/2021. С. С. 44-49.
2. Белінська Г.В. Ринок фінансових інновацій: сутність, особливості та передумови створення. *Наукові праці НДФІ*. 2016. № 1 (74). С. 137-149.
3. Бондаренко О.С. Тенденції функціонування фінансового ринку в економіці України. *Інвестиції: практика та досвід*. № 15/2018. С. 5-9.
4. Волосович С. Домінанти технологічних інновацій у фінансовій сфері. *Економічний вісник університету*. 2017. Вип. 33(1). С. 15-22.
5. В'язовий С.М., Пасічник І.В. Розвиток fintech-індустрії в Україні та її ризики для банківської діяльності. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. № 4 (21). С. 480–184.
6. Деркач А.О., Корнєєва М.В., Абакуменко О.В. Діджиталізація банківського сектору України. *Фінансові дослідження*. 2016. № 1. С. 69-75.
7. Джурук Н. FinTech та комерційні банки: конкуренція та можливості співпраці. *Економічний аналіз*. 2020. Том 30. № 1. С. 217-224.
8. Дудинець Л.А. Розвиток фінансових технологій як фактор модернізації фінансової системи. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Випуск 22. 2018. С. 794-798.
9. Дульська І.В. Цифрові технології як каталізатор економічного зростання. *Економіка і прогнозування*. 2015. № 2. С. 119-133.
10. Д'яконова І., Павленко Л., Криклій О. Сучасний стан та перспективи колаборації банків та FinTech. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. № 1 (17). С. 190-199.
11. Д'яконова І., Педич А. Сутність поняття «фінтах»: розвиток категоріального апарату та дослідження ролі на світовому фінансовому ринку. *Економічний дискурс. Міжнародний науковий журнал*. 2017. Вип. 3. С. 7-16.
12. Жердецька Л.В., Городинський Д.І. Розвиток фінансових технологій: загрози та можливості банків. *Економіка і суспільство*. 2017. № 10. С. 583-588.

13. Замковий О.І., Котенко Т.М. Fintech трансформації та їх вплив на сталість розвитку фінансових ринків та інститутів в Україні в екосистемі корпоративної культури. *Економіка та суспільство*. Випуск 38 / 2022. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1276>.
14. Заяць О.І., Деяк Х.В. Оцінка впливу пандемії COVID-19 на функціонування міжнародного ринку FinTech. *Sciences of Europe*. № 81(2). 2021. С. 12-17.
15. Зверяков М., Коваленко В., Шелудько С., Шарах Є. FinTech сектор і банківський бізнес: конкуренція чи симбіоз? *Економічні аннали-XXI*. 2019. № 175 (1-2). С. 53-57.
16. Індекс проникнення послуг FinTech 2019. URL: [https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-fai-2019-rus/\\$FILE/ey-fai-2019-rus.pdf](https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-fai-2019-rus/$FILE/ey-fai-2019-rus.pdf)
17. Калашнікова Т.В., Самохіна С.А. Розвиток ринку фінансових технологій в Україні як фактор сприяння фінансовій інклюзивності. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія Економічні науки*. 2018. № 3. С. 201–210.
18. Каплінська А., Охотіна А. Аналіз тенденцій фінансової грамотності серед молоді. *Питання підприємництва та сталого розвитку*. 2019. № 6(4). URL: [https://doi.org/10.9770/jesi.2019.6.4\(13\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2019.6.4(13))
19. Коваленко В.В. Розвиток FinTech: загрози та перспективи для банків України. *Приазовський економічний вісник*. 2018. № 4(09). С. 127-133.
20. Коваленко В.В. Розвиток фінансових інновацій у небанківських фінансових установах. *Приазовський економічний вісник*. 2020. Вип. 1. С. 244-250.
21. Ломачинська І.А., Мумладзе А.О. Вплив технологічних змін на трансформацію фінансових систем. *Право, економіка та управління: генезис, сучасний стан та перспективи розвитку: матер. міжнар. наук.-практ. конф.* Одеса: Фенікс, 2018. С. 49–54.
22. Мазаракі А., Волосович С. FinTech у системі суспільних трансформацій. *Вісник КНТЕУ*. 2018. № 2. С. 5-18.
23. Наконечна О.С., Михайлик О.М. FinTech в банківському бізнесі: особливості розвитку та потенційні можливості. *Підприємництво та інновації*. Випуск 23, 2022. С. 108-119.

24. Нікіфоров П.О., Третякова О.В., Харабара В.М. Fin інновації у забезпеченні фінансової інклюзії банками. *Науковий вісник Чернівецького університету: Економіка: зб. наук. праць*. Вип. 834. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2021. С. 49-53.
25. NFC-технології в Україні: як і де розраховуватися українцям? URL: https://www.prostobank.ua/plastikovye_karty/stati/nfc_tehnologii_v_ukraine_kak_i_gde_rasschityvayutsya_ukraintsy
26. Офіційний сайт комерційного банку АТ «А-банк». URL: <https://abank.com.ua/>
27. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua>.
28. Подольчак Н.Ю., Лукашевська У.Т. Напрями удосконалення технологічної інфраструктури публічних механізмів розвитку Fintech-продуктів в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 2. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2020/8.pdf
29. Помазун О. Сучасний стан та тенденції розвитку галузі фінтах. *Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку: Збірник матеріалів II Всеукраїнської наук.-практ. конференції*. К.: КНЕУ, 2018. С. 69-73.
30. Поченчук Г. М. FinTech у структурі фінансової системи. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 21. С. 49-55.
31. Прохорова М.Е. Нові фінансові технології на сучасному фінансовому ринку. *Стратегія розвитку України. Науковий журнал*. №1, 2018. С. 54-62.
32. Радіонова Н.Й., Терещук В.В. Розрахункові операції за допомогою дистанційних банківських послуг: переваги та недоліки. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2016/22.pdf
33. Розвиток FinTech в Україні: новий проект від Нацбанку. URL: <https://tehnot.com.ua/razvitie-fintech-v-ukraine-novuj-proektot-natsbanka>.
34. Рубанов П.М. Використання ФінТех інновацій в діяльності сучасних банків. *Причорноморські економічні студії*. 2019. № 47-2. С. 116-120.

35. Рудич Л.В., Шевченко О.М. Розвиток фінансових технологій в умовах цифровізації економіки України. *Ефективна економіка*. 2020. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8053>
36. Рябова А. В. Emerging FinTech market: види та особливості нових фінансових технологій. *Journal of Economics and Social Sciences*. 2018. Випуск 7. С. 4-16.
37. Семенов А.Ю., Цирулик С.В. Тенденції розвитку Fintech послуг на світовому та вітчизняному ринках. *Бізнес Інформ*. 2018. № 10. С. 327-334.
38. Семенов А.Ю., Кривич Я.М., Цирулик С.В. FINTECH-послуги: сутність, роль і значення для економіки країни. *Вісник ОНУ імені І. Мечникова*. 2018. Т. 23. Вип. 2 (67). С. 100-105.
39. Соляник Л.Г., Замковий О.І., Водоп'янов В.С. Ринок FinTech-послуг в Україні: тенденції розвитку і поширення на тлі оптимізації банківських ризиків. *Причорноморські економічні студії*. 2021. № 70. С. 143-150.
40. Стойко О. Я. Становлення та розвиток фінтех-бізнесу в Україні. *Бізнес Інформ*. 2020. №2. С. 384–392.
41. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року. К.: НБУ України, 2020. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_finteh2025.pdf
42. Тимошенко А. Фінтех-ринок в 2021 році: підсумки і цифри. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/392674/finteh-rynok-v-2021-mu-pidsumky-i-tsyfry>
43. Тохтамиш Т.О., Ягольницький О.А., Гранько К.Б. Аналіз впливу розвитку Fintech на прямі іноземні інвестиції. *Економічний простір*. № 159, 2020. С. 28-32.
44. Український фінтех: нові та старі тренди 2022 року. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/02/22/682571/>
45. ФінТех в Україні: тенденції, огляд ринку та каталог. Проект USAID «Трансформація фінансового сектору». URL: http://www.fst-ua.info/wp-content/uploads/2019/02/FinTech_Catalogue_feb2018_en_ua.pdf
46. Фінтех-компанії в Україні, динаміка розвитку. URL: <https://www.ukrinform.ua/ rubric-economy>

47. Худолій Ю. С., Халєвіна М. О. Фінтехнології в банківському бізнесі: реалії та перспективи. *Проблеми економіки*. 2021. №1. С. 134-142.
48. Шевченко О.М. Світові тенденції розвитку ринку фінансових технологій та особливості його функціонування в Україні. *Ефективна економіка*. № 6, 2021. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2021/88.pdf
49. Arner D. FinTech: Evolution and Regulation. URL: [http:// law.unimelb.edu.au/data/assets/pdf_file/0011/1978256/D-Arner-FinTech-Evolution-Melbourne-June2016](http://law.unimelb.edu.au/data/assets/pdf_file/0011/1978256/D-Arner-FinTech-Evolution-Melbourne-June2016)
50. Arner D.W., Barberis J.N., Walker J., Buckley R.P., Dahdal A.M., Zetsche D.A. Digital finance & the COVID-19 crisis. 2020. URL: <https://ssrn.com/abstract=35588>
51. EY FinTech Adoption Index 2017 / Ernst & Young. 2017. URL: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-fintechadoption-index-2017/\\$FILE/ey-fintech-adoption-index-2017.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-fintechadoption-index-2017/$FILE/ey-fintech-adoption-index-2017.pdf)
52. Douglas W. FinTech and RegTech in a Nutshell, and the Future in a Sandbox. URL: <https://www.cfainstitute.org/-/media/documents/article/rf-brief.ashx>
53. Financial Stability Implications from FinTech. Financial Stability Board, 2017. URL: <https://www.fsb.org/wp-content/uploads/R270617.pdf>
54. Fintech and Financial Services: Initial Considerations / D. He, R. Leckow, V. Haksar and others; International Monetary Fund. 2017. URL: <https://www.imf.org/~media/Files/Publications/SDN/2017/sdn1705.ashx.28>.
55. Lele S. FinTech 2.0: A new era of financial inclusion. PwC India, 2018. URL: <https://www.pwc.in/consulting/financial-services/fintech/fintech-insights/fintech-2-0-a-new-era-of-financial-inclusion.html#sources>
56. Muro M., Maxim R. & Whiton J. The places a COVID-19 recession will likely hit hardest. 2020. URL: <https://www.brookings.edu/blog/theavenue/2020/03/17/the-places-a-covid-19-recessionwill-likely-hit-hardest/>
57. Murthy G., Fernandez-Vidal M., Faz X., Barreto R. FinTechs and Financial Inclusion: Looking past the hype and exploring their potential. CGAP. 2019. URL: https://www.cgap.org/sites/default/files/publications/2019_05_Focus_Note_Fintech_and_Financial_Inclusion_1_0.pdf

58. Pushing Boundaries: The 2020 UK Alternative Finance Industry Report / B. Zhang, P. Baeck, T. Ziegler, J. Bone, K. Garvey. Cambridge Centre for Alternative Finance, 2021. URL: https://www.jbs.cam.ac.uk/fileadmin/user_upload/research/centres/alternative-finance/downloads/2015-uk-alternative-finance-indus.pdf
59. Security challenges in the evolving FinTech landscape. PwC, 2016. URL: <https://www.pwc.in/assets/pdfs/consulting/cyber-security/banking/security.pdf>
60. Simon A. Four fintech & financial inclusion trends for 2021. November 2021. URL: <https://www.fintechfutures.com/2021/11/four-fintech-financial-inclusion-trends-for-2020/>
61. Schueffel P. Taming the Beast: A Scientific Definition of Fintech. Journal of Innovation Management. 2017. Vol. 4. Iss. 4. P. 32–54
62. The Basel Committee on Banking Supervision, consultative document: Sound Practices: Implications of fintech developments for banks and bank supervisors / Bank for International Settlements. 2017. URL: <https://www.bis.org/bcbs/publ/d415.pdf>.
63. The Future of Financial Services: How disruptive innovations are reshaping the way financial services are structured, provisioned and consumed. World Economic Forum, June 2015. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_The_future_of_financial_services.pdf
64. UK FinTech. On the cutting edge. An evaluation of the international FinTech sector. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/502995.

Відгук керівника випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи
«Fintech в інвестуванні та платіжних системах»
Гудька Віталія Валерійовича

Сьогодні в світовому фінансовому секторі фінтехнології - це не питання переваги, це можливість для кожного використовувати онлайн-продукти, платіжні картки із розширеними функціями, сучасні методи дистрибуції банківських продуктів, віртуальні валюти, системи швидких переказів, щоденний банкінг. У сучасному цифровому середовищі важливу роль та значення має швидкість реалізації розрахунків, що привертає увагу до актуальності вивчення FinTech в інвестуванні та платіжних системах мільйонів людей по всьому світі. Враховуючи глобальні мегатренди та у контексті розвитку процесів цифровізації виникає ще більша необхідність у подальшому розвитку FinTech ринку України як частини фінансового ринку.

Робота містить три розділи. У першому розділі розкрито теоретичні засади та сутність FinTech як технології інвестування.

У другому розділі проведено дослідження секторальних особливостей FinTech інновацій як фактору розвитку національної економіки.

У третьому розділі роботи мова йде про напрями удосконалення та перспективи впровадження FinTech в інвестуванні та платіжних системах.

Здобувач вищої освіти Гудько В.В. працював згідно графіку.

Робота рекомендується до захисту з оцінкою «відмінно».

Керівник випускної кваліфікаційної
(дипломної) роботи

(підпис)

Гулей А.І.
(пр. (підпис, печатка))

Висновок кафедри про випускну кваліфікаційну (дипломну) роботу

Випускна кваліфікаційна (дипломна) робота здобувача вищої освіти Гудька В.В. після попереднього захисту розглянута на засіданні кафедри, протокол від «25» 01 202_ № 13 допущена/не допущена до захисту на екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри

Голанський Ю.М.
(пр. (підпис, печатка))

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу

здобувача вищої освіти Державного податкового Університету

ГУДЬКА ВІТАЛІЯ ВАЛЕРІЙОВИЧА

На тему «Fintech в інвестуванні та платіжних системах»

Актуальність теми. Сьогодні в світовому фінансовому секторі фінтехнології - це не питання переваги, це можливість для кожного використовувати онлайн-продукти, платіжні картки із розширеними функціями, сучасні методи дистрибуції банківських продуктів, віртуальні валюти, системи швидких переказів, щоденний банкінг. У сучасному цифровому середовищі важливу роль та значення має швидкість реалізації розрахунків, що привертає увагу до актуальності вивчення FinTech в інвестуванні та платіжних системах мільйонів людей по всьому світі. Враховуючи глобальні мегатренди та у контексті розвитку процесів цифровізації виникає ще більша необхідність у подальшому розвитку FinTech ринку України як частини фінансового ринку.

Наукова новизна роботи полягає у розробці перспектив та напрямів удосконалення впровадження FinTech в інвестуванні та платіжних системах

Якість проведеного аналізу проблеми, текстового та табличного матеріалу. Робота наповнена якісним табличним та ілюстративним матеріалом, що забезпечує наочність поданих розрахунків та статистичного аналізу. Проведено дослідження секторальних особливостей FinTech інновацій як фактору розвитку національної економіки.

Обґрунтованість пропозицій і висновків та їх практична цінність у роботі підприємства, організацій, установи, МФУ. Розроблені та запропоновані в роботі наукові підходи, висновки і практичні рекомендації поглиблюють розуміння механізму функціонування та розвитку FinTech в інвестуванні та платіжних системах. Запропоновані висновки та рекомендації можуть становити рекомендаційну цікавість для інвесторів. Запропоновані

шляхи активізації розвитку FinTech України становить практичний інтерес для державних органів.

Наявність недоліків. В роботі зустрічаються невеликі редакційні конструкції та граматичні неточності, що в цілому не впливає на якість дослідження.

Загальний висновок і оцінка роботи. Проведене дослідження відзначається чіткою логікою наукового пошуку, що відображено в змісті кваліфікаційної роботи. Дана робота виконана на актуальну тему, носить теоретичне, аналітичне та практичне значення і має ряд рекомендацій які можуть сприяти активізації розвитку іпотечного ринку України. Роботу можна оцінити на відмінно.

Рецензент

« _____ » січня 2019 рр.

Володимир І. А.
к.е.н. доцент, пр.ф. директор